

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi (HE 13/2022 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Kansalaisaloite ja eduskunta-aloitteet

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavat aloitteet:

- Kansalaisaloite KAA 2/2019 vp Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi — Suostumus2018
- Lakialoite LA 24/2020 vp Pihla Keto-Huovinen kok ym. Lakialoite laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta
- Lakialoite LA 51/2020 vp Leena Meri ps ym. Lakialoite laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta
- Lakialoite LA 96/2020 vp Janne Heikkinen kok ym. Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 20/2022 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Sami Kiriakos, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Kimmo Halme, sisäministeriö
- oikeusneuvos Timo Ojala, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Jaana Helander, Helsingin hovioikeus
- hovioikeudenneuvos Jussi Virtanen, Helsingin hovioikeus
- käräjätuomari Teemu Vanhanen, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus
- erikoissyöttäjä Yrjö Reenilä, Syyttäjälaitos
- rikoskomisario Tiia Grönberg, keskusrikospoliisi
- rikoskomisario Sanna Springare, keskusrikospoliisi

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

- rikoskomisario Marko Forss, Helsingin poliisilaitos
- rikoskomisario Saara Asmundela, Sisä-Suomen poliisilaitos
- johtava asiantuntija Minna-Liisa Luoma, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL)
- toiminnanjohtaja Tommi Paalanen, Sexpo-säätiö
- asiantuntija Pia Puu Oksanen, Amnesty International, Suomen osasto ry
- lakimies Henrik Gustafsson, Invalidiliitto ry
- johtava asiantuntija Esa Iivonen, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
- vaikuttamisen suunnittelija Merja Kähkönen, Naisjärjestöjen Keskusliitto
- erityisasiantuntija Tanja Simola, Pelastakaa Lapset ry
- lakimies Elisa Trejtnar, Rikosuhripäivystys
- asianajaja Liisa Pellinen, Suomen Asianajajaliitto
- varapuheenjohtaja, professori Marjo Tuppurainen, Suomen Gynekologiyhdistys ry
- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntija Touko Niinimäki, Suomen nuorisovaltuuston kattojärjestö Allianssi ry
- varatuomari Riitta Silver, Tukinainen ry
- lakimies Terhi Toikkanen, Vammaisfoorumi ry
- OTT, dosentti Heini Kainulainen, Turun yliopisto
- oikeuspsykologian dosentti (HY), tutkija (Åbo Akademi) Julia Korkman
- professori Sakari Melander
- professori Johanna Niemi
- professori Kimmo Nuotio
- aloitteen tekijä Iris Suomela
- professori Matti Tolvanen
- professori (emerita) Terttu Utriainen
- professori Mikko Vuorenpää

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tuomioistuinvirasto
- Rikosseuraamuslaitos
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Poliisihallitus
- Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
- HUS Seri-tukikeskus
- Miesjärjestöjen keskusliitto ry
- Suomen Psykologiliitto ry
- Suomen tuomariliitto ry
- Väestöliitto ry
- väitöskirjatutkija Otava Piha

Asiantuntijat kansalaisaloitteesta KAA 2/2019 vp

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijä Iris Suomela
- osastopäällikkö Ville Hinkkanen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Sami Kiriakos, oikeusministeriö

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

- tutkimusavustaja Esko Yli-Hemminki, oikeusministeriö
- oikeusneuvos Timo Ojala, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Kaarlo Hakamies, Helsingin hovioikeus
- käräjätuomari Sanna Mikkola, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus
- erikoissyyttäjä Yrjö Reenilä, Syyttäjälaitos
- rikoskomisario Saara Asmundela, Helsingin poliisilaitos
- poliisitarkastaja Pekka Heikkinen, Poliisihallitus
- psykologi Pertti Hakkarainen, HUS Seri-tukikeskus
- asiantuntija Pia Puu Oksanen, Amnesty International, Suomen osasto ry
- kehitysjohtaja Jaana Koivukangas, Rikosuhripäivystys
- vaikuttamisen asiantuntija Eero Löytömäki, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
- kehittämispäällikkö Riitta Silver, Tukinainen ry
- ohjelmajohtaja Minna Säävälä, Väestöliitto ry
- oikeuspsykologian dosentti (HY), tutkija (Åbo Akademi) Julia Korkman
- professori Sakari Melander
- professori Kimmo Nuotio
- professori (emerita) Terttu Utriainen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
- Suomen Asianajajaliitto

Julkinen kuuleminen

Kansalaisaloitteesta KAA 2/2019 vp lakivaliokunta järjesti 17. päivänä lokakuuta 2019 kansanedustajille ja tiedotusvälineille sekä verkkolähetyksen kautta yleisölle suunnatun julkisen kuulemistilaisuuden, jossa kuultavina olivat edellä mainituista asiantuntijatahoista kansalaisaloitteen tekijä, Amnesty International, Suomen osasto ry, professori (emerita) Terttu Utriainen ja oikeusministeriö.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Samalla muutettaisiin esitutkintalakia, järjestyslakia, liikenteen palveluista annettua lakia, liiketoimintakiellosta annettua lakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia, raskauden keskeyttämisestä annettua lakia, oikeudenkäymiskaarta, pakkokeinolakia, rikosrekisterilakia, vankeuslakia, yliopistolakia, ammattikorkeakoululakia, ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia sekä lapsipornografian levittämisen estoimista annettua lakia.

Keskeinen muutos olisi raiskausrikosta koskevan säännöksen muuttaminen suostumusperusteiseksi. Tämä toteutettaisiin säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi sukupuoliyhteydessä olemisen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Vastaavalla ta-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

valla muissa seksuaalirikoksissa keskeistä olisi se, ettei seksuaalisen teon kohde osallistu siihen vapaaehtoisesti. Tämän mukaisesti pakottaminen seksuaaliseen tekoon korvattaisiin säännöksellä seksuaalisesta kajoamisesta. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi.

Kuuttatoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa vahvistettaisiin säätämällä uusina rikoksina lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen. Myös kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneitä lapsia suojattaisiin edelleen aikuisiin nähden laajemmin erityissäännöksillä. Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin rikoslain seksuaalirikoksia koskevaan lukuun ja niihin tehtäisiin sääntelyä ankaroittavia muutoksia.

Keskeisistä seksuaalirikoksista säädettäisiin myös törkeät tekemuodot. Muihin seksuaalirikoksia koskeviin säännöksiin ja muihin lakeihin kuin rikoslakiin tehtäisiin lähinnä tarkentavia ja teknisluonteisia muutoksia.

Uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin. Seksuaalirikosten rangaistusasteikot ankaroituisivat, tuntuvimmin lapsiin kohdistuvien rikosten osalta.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Tarkoitus on myös yhdenmukaistaa ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä rikoslaissa. Esityksellä toteutetaan pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman tavoitteita liittyen turvalliseen oikeusvaltioon.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023 tai aikaisintaan kuuden kuukauden kullutta niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Kansalaisaloite

Kansalaisaloitteessa KAA 2/2019 vp ehdotetaan raiskauksen määrittelemistä suostumusperustaiseksi siten, että raiskauksen keskeiseksi määritelmäksi nostetaan suostumuksen puute. Aloitteessa ehdotetaan myös seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen (rikoslain 20 luvun 5 §) poistamista, koska aloitteen mukaan sukupuoliyhteys asemaa tai uhrin riippuvuussuhdetta hyväksikäyttäen tulee aina rangaista raiskauksena. Lisäksi aloitteessa ehdotetaan törkeää piittaamattomuutta koskevan säännöksen lisäämistä raiskausta koskevaan rangaistussäännöseen.

Lakialoitteet

Lakialoitteessa LA 24/2020 vp ehdotetaan rikoslain 17 luvun muuttamista siten, että rikoslain 17 lukuun lisätään uusi 17 a §, jossa säädetään raakaa väkivaltaa sisältävien kuvamateriaalien hallussapito levittämisen ohella rangaistavaksi, muutetaan rikoslain 17 luvun 18 §:ää siten, että myös yhden tiedoston levittäminen olisi nykyisen useamman tiedoston levittämisen ohella rikos,

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

korotetaan rikoslain 17 luvun 19 §:n rangaistusmaksimi kahteen vuoteen ja muutetaan rikoksen nimike lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavan materiaalin hallussapidoksi ja lisätään rikoslain 17 lukuun uusi 19 a §, jossa säädetään rangaistavaksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavan materiaalin hallussapidon törkeä tekomuoto.

Lakialoitteessa LA 51/2020 vp ehdotetaan rikoslain 17 luvun muuttamista siten, että eläimiin seksuaalisesti sekaantuminen kriminalisoidaan.

Lakialoitteessa LA 96/2020 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamista siten, että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus korotetaan yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Tarkoituksena on varmistaa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavien vankeusrangaistusten ehdottomuus, sillä pääsäännön mukaan alle kahden vuoden vankeusrangaistukset tuomitaan Suomessa ehdollisina ja vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukset ehdottomina.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Rikoslain 20 luvun aiemmat uudistukset

Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain (jäljempänä RL) 20 luvun sääntely on uudistettu kokonaisuudessaan rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä vuonna 1999 (563/1998; ks. HE 6/1997 vp ja LaVM 3/1997 vp). Luvun säännöksiin on tämän jälkeen tehty useasti pistemäisiä osittaisuudistuksia.

Esimerkiksi vuonna 2006 ja 2011 pidennettiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia vanhentumisaikoja (RL 8:1.5). Vuonna 2011 raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin avuttomassa tilassa olevien hyväksikäytön osalta. Samana vuonna sukupuoliyhteys tietynikäisen lapsen kanssa muutettiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, korotettiin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistusta sekä säädettiin uudet rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8 b) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta (RL 20:8 c). Vuonna 2014 raiskausrikosten lievimmät tekemuodot siirrettiin osaksi perusmuotoista raiskausrikosta sekä säädettiin törkeäksi raiskaukseksi teot, joissa kohteena on alle 18-vuotias. Viimeisin muutos tehtiin vuonna 2019, jolloin korotettiin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistusta ja säädettiin uusi törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös (RL 20:7 b). Lukuisat uudistukset ovat johtaneet siihen, ettei mikään luvun säännöksistä ole enää kokonaisuudistuksen mukaisessa muodossaan (ks. HE 212/2018, s. 5).

Lakivaliokunta on edellä mainittujen osittaisuudistusten yhteydessä toistuvasti kiinnittänyt huomiota rikoslain 20 luvun pistemäisen uudistamisen ongelmallisuuteen (ks. LaVM 37/2010 vp, LaVM 43/2010 vp, LaVM 4/2014 vp ja LaVM 24/2018 vp). Sääntelyn tiheätahtinen uudistaminen on ongelmallista erityisesti lain soveltajan kannalta muun muassa rikoslain ajallista soveltuvuutta koskevan sääntelyn vuoksi.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Valiokunta on edellä mainituista syistä jo pitkään korostanut rikoslain 20 luvun kokonaistarkastelun tarvetta. Sääntelyn uudistamistarpeita on tarkasteltu laajasti valiokunnan mietinnössä koskien viimeisintä luvun osittaisuudistusta (ks. LaVM 24/2018 vp).

Lakivaliokunnan mietinnön pohjalta eduskunta on edellyttänyt rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta, jossa eri seksuaalirikoksia koskevat säännökset muodostavat selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden (EV 305/2018 vp). Lisäksi tulee erityisesti arvioida raiskausrikoksen tunnusmerkistöä muutoin kuin lapsiin kohdistuvien tekojen osalta. Keskeistä on arvioida muun muassa uhrin avutonta tilaa koskevaa sääntelyä sekä suostumuksen aseman vahvistamista raiskausrikosten ja muiden seksuaalirikosten määrittelyssä. Lisäksi eduskunta on valiokunnan mietinnön pohjalta edellyttänyt rikoslain 20 luvun lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikossäännösten uudistamista siten, että kiristetään rangaistuksia, erityisesti vähimmäisrangaistuksia, sekä arvioidaan sääntelytekniikkaa ja rikosnimikkeitä. Erityisesti tulee tarkastella sukupuoliyhteyden käsitteiden tekojen sääntelytekniikkaa, ikärajoja ja sitä, tulisiko tällaiset teot siirtää raiskausrikosten piiriin. Niin ikään hallituksen on edellytetty rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä tai erikseen arvioivan myös rikoslain muihin lukuihin sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet.

Myös perustuslakivaliokunta on vuonna 2014 todennut, että suostumuksen puuttumiseen perustuva kirjoittamistapa korostaisi raiskauksen luonnetta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien loukkauksena. Perustuslakivaliokunta on tuolloin katsonut, että rikoslain 20 luvun uudistuksia jatkossa valmisteltaessa on syytä arvioida mahdollisuudet kehittää tunnusmerkistöä tähän suuntaan (ks. PeVL 6/2014 vp, s. 5/II).

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus

Hallituksen esityksessä on kyse rikoslain seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksesta. Esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Tarkoitus on myös yhdenmukaistaa ja selkiyttää sääntelyä.

Tavoitteiden mukaisesti esityksessä ehdotetaan rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten nimikkeiden, soveltamisalan sekä rangaistusten uudistamista vastaamaan paremmin nykykäytäntöä. Olennainen muutosehdotus on raiskausrikosta koskevan säännöksen muuttaminen vapaaehtoisuuden puuttumiselle perustuvaksi. Raiskausrikoksessa ehdotetaan keskeistä olevan sukupuoliyhteys henkilön kanssa, joka ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti.

Keskeinen muutosehdotus on alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikossäännösten eriyttäminen aikuisia koskevista säännöksistä. Kyseisiä säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi eri tavoin lapsen koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojan vahvistamiseksi. Esimerkiksi säädettäväksi ehdotetaan uusi rikosnimike "lapsenraiskaus". Toisin kuin raiskausrikoksessa, lapsenraiskauksessa rangaistavuus ei perustu vapaaehtoisuuden puuttumiseen, vaan edellyttää pelkästään tahallista sukupuoliyhteyttä alle 16-vuotiaan kanssa. Myös lapsia, jotka ovat edellä mainittua vanhempia, ehdotetaan suojattaviksi aikuisiin nähden laajemmilla erityissäännöksillä.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Esityksen tavoitteena on myös koota seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot rikoslain 20 lukuun. Tämän mukaisesti siihen ehdotetaan sisällytettäväksi esimerkiksi rikoslain 17 lukuun nykyisin sisältyvä seksuaalisia kuvia koskeva rangaistussääntely. Rikoslain 17 luvussa on myös muita sukupuolisuhteisiin ja siveellisyyteen liittyviä säännöksiä, kuten sukupuoliseellisyttä loukkaava markkinointi ja sukupuoliseellisuuden julkinen loukkaaminen sekä sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken. Näiden säännösten tarkoitus liittyy pääasiassa yleisen järjestyksen turvaamiseen, joten ne on jätetty hallituksen esityksessä arvioinnin ulkopuolelle.

Hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta katsoo, että ehdotetulle sääntelylle on painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä, osin jopa perusoikeuksiin välittömästi palautuva peruste (ks. PeVL 20/2022).

Lakivaliokunta toteaa, että hallituksen esitys sisältää merkittäviä muutoksia seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn rakenteeseen, sisältöön ja kattavuuteen. Myös rangaistusasteikot ankaroituvat. Kyse on siten sekä periaatteellisesti että käytännön kannalta erittäin merkittävästä uudistuksesta. Aiempiin kannanottoihinsa viitaten valiokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena sekä puoltaa esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavien huomioiden.

Aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Sääntelyn muuttaminen suostumusperusteiseksi

Nykyisin raiskauksesta tuomitaan se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa (RL 20:1). Lisäksi rangaistavaa on sukupuoliyhteydessä oleminen käyttämällä hyväksi sitä, että toinen on tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Vastaava sääntely koskee myös muita olennaisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia tekoja, joista on säädetty säännöksessä pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (RL 20:4). Näitä lievemmistä koskettelemalla tehdyistä seksuaalisista teoista, jotka ovat omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, tuomitaan seksuaalisena ahdisteluna (RL 20:5 a).

Edellä mainituin tavoin eduskunta on edellyttänyt, että rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksessa tulee arvioida raiskausrikoksen tunnusmerkistöä, muun muassa suostumuksen aseman vahvistamista raiskausrikosten ja muiden seksuaalirikosten määrittelyssä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan raiskausta koskevan rangaistussäännöksen (1. lakiehdotuksen 20 luvun 1 §) muuttamista siten, että teon rangaistavuuden edellytyksenä on sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Ehdotettu säännös laajentaa raiskauksen soveltamisalaa nykyisestä eräisiin sellaisiin tekoihin, joissa toista ei ole varsinaisesti pakotettu sukupuoliyhteyteen esimerkiksi väkivallalla tai sellaisella uhkaamalla. Ehdotetussa pykälässä luetellaan ne perusteet, joiden nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei ole pidettävä vapaaehtoisena. Raiskauksesta ehdotetaan säädettäväksi myös törkeä tekemuoto (1. lakiehdotuksen 20 luvun 2 §). Muut kuin sukupuoliyhteyden sisältävät, olennaisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot, ehdotetaan olevan rangaistavia uuden sek-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

suaalista kajoamista koskevan säännöksen (1. lakiehdotuksen 20 luvun 3 §) nojalla. Myös seksuaalisesta kajoamisesta ehdotetaan säädettäväksi törkeä tekemuoto (1. lakiehdotuksen 20 luvun 4 §). Lievemmat teot, jotka ovat omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ehdotetaan rangaistaviksi seksuaalisena ahdisteluna (1. lakiehdotuksen 20 luvun 6 §).

Esityksessä on käytetty termin "suostumus" sijaan ilmaisua "ei osallistu vapaaehtoisesti". Kysymys on uudesta tavasta määritellä rangaistavan käyttäytymisen ala, eikä termistö ole päällekkäistä rikosoikeudellisen loukatun suostumusta koskevan opin kanssa. Ehdotuksessa on kuitenkin yleiskielisesti kyse suostumusperusteisesta seksuaalirikoslainsäädännöstä, vaikka termiä "suostumus" ei säännösten muotoilussa käytetä. Myös Ruotsissa vastaavassa sääntelyssä päädyttiin käyttämään vapaaehtoisuuden (frivilligt) käsitettä suostumuksen (samtycke) sijaan, koska suostumuksen käsitteelle oli aiemmin rikoskaareissa annettu raiskausrikosten yhteydessä tarkoitettua poikkeavaa merkityssisältö (Prop 2017/18:177, s. 30—31).

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa seksuaalirikosten tunnusmerkistön muuttamista suostumusperusteiseksi on kannatettu laajalti. Myös valiokunta pitää suostumusperusteiseen sääntelyyn siirtymistä perusteltuna ja ajanmukaisena muutoksena, sillä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan merkitys on nyky-yhteiskunnassa korostuneempi kuin aiemmin. Hallituksen esitys vastaa myös yllä esitettyyn eduskunnan lausumaan, jossa edellytetään suostumuksen aseman vahvistamista lainsäädännössä. Niin ikään esitys kuvastaa nykyistä paremmin Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa (kuten naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty yleissopimus Euroopan neuvoston, ns. Istanbulin sopimus, SopS 53/2015) omaksuttua lähtökohtaa suostumuksen puutteeseen perustuvista seksuaalirikoksista. Voidaan arvioida, että muutoksen myötä raiskauksina tuomitaan jatkossa laajemmin sellaisia tekoja, joita ei tähän asti ole voitu tuomita raiskauksina.

Asiantuntijakuulemisissa on kuitenkin nostettu esiin huoli siitä, että suostumusperusteinen sääntely lisää näyttöongelmia. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan voidaan arvioida, että vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvien uusien seksuaalirikossäännösten tunnusmerkistöjen toteennäyttäminen rikosprosessissa tulee kohtaamaan samantyyppisiä käytännössä väistämättömiä näyttövaikeuksia kuin nykyisin raiskauksena rangaistavien tekojen toteennäyttäminen. Niiden toteennäyttämistä koskee kuitenkin sama näyttökynnys kuin muita vakavuudeltaan vastaavia rikoksia. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2013:96 todennut seuraavaa:

"Rikoksen syyksilukeminen edellyttää, että tuomioistuin näyttöä kokonaisuudessaan harkittuaan katsoo, ettei syytetyn syyllisyydestä ole jäänyt varteenotettavaa epäilyä (esim. KKO 2002:47, 2004:60, 2013:27 ja 2013:77). Näyttökynnys ei seksuaalirikoksissa ole alempi kuin muissa yhtä vakavissa rikoksissa, vaikka suoran ja yksiselitteisen näytön hankkiminen jo tekojen luonteen vuoksi on usein vaikeaa. Koska lähtökohtana on syyttömyysolettama, näytön hankkiminen on syyttäjän tai asianomistajan vastuulla."

Myös perustuslakivaliokunta korostaa esityksestä antamassaan lausunnossa perustuslain 21 §:n mukaisten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden merkitystä ja painottaa, että sääntelyratkaisuisista mahdollisesti seuraavat vaikeudet näytön esittämisessä eivät laske näyttökynnystä (PeVL 20/2022 vp).

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Suostumusperusteisuuteen siirtymisessä on kuitenkin kyse merkittävästä muutoksesta, minkä vuoksi uuden sääntelyn toimivuutta ja vaikutuksia tulee jäljempänä tarkemmin käsitellyin tavoin seurata.

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvat teot: Raiskaus, seksuaalinen kajoaminen ja seksuaalinen ahdistelu

Hallituksen esityksessä ehdotettu muutos perustaa seksuaalirikosten rangaistavuus vapaaehtoisuuden puutteeseen koskee erityisesti raiskausta (1. lakiehdotuksen 20 luvun 1 §) ja seksuaalista kajoamista (1. lakiehdotuksen 20 luvun 3 §) sekä niiden törkeitä tekemuotoja. Kyseiset rikokset eroavat toisistaan siinä, että raiskaus edellyttää sukupuoliyhteyttä, kun taas seksuaalisessa kajoamisessa on kyse muista seksuaalista teoista, jotka olennaisesti loukkaavat kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Ehdotetussa seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä (1. lakiehdotuksen 20 luvun 6 §) ei mainita raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöjen tavoin vapaaehtoisuuden puuttumista, vaan edellytyksenä on, että teko on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisessa ahdistelussa on kyse siitä, että teon kohde joutuu fyysisesti tai muulla tavoin mukaan tekijän seksuaalisesti olennaisen toiminnan kohteeksi tahdostaan riippumatta. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava teko pitää siten sisällään sen, ettei kohde osallistu toisen seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös on toissijainen eli sitä sovelletaan vain tilanteissa, joissa teko ei täytä muun, rikoslain 20 luvun nojalla rangaistavan teon tunnusmerkistöä.

Lakivaliokunta katsoo, että edellä kuvattu sääntely muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden.

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Nykyisin tiettyjä, haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä, kuten laitoksessa olevia sairaita tai vammaisia sekä koulussa tai laitoksessa olevia alle 18-vuotiaita nuoria, suojellaan seksuaalista hyväksikäyttöä koskevalla säännöksellä (RL 20:5). Sen mukaan rangaistavaa on taivuttaa säännöksessä mainitussa tilanteessa asemaansa hyväksikäyttäen toinen osallistumaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan tekoon. Säännöksessä mainittuihin tilanteisiin kuuluu muun muassa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön oleminen koulussa tekijän valvonnan alainen. Lisäksi tilanteisiin kuuluu kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, kypsymättömyyden törkeä väärinkäyttö. Lisäksi säännöksessä mainitaan henkilön, jonka kyky muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, oleminen laitoksessa tai sairaalassa hoidettavana. Säännös kattaa myös muun erityisen riippuvuussuhteen törkeän väärinkäytön.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen säilyttämistä (1. lakiehdotuksen 20 luvun 5 §). Nykyiseen säännökseen ehdotetaan kuitenkin eräitä muutoksia, joita käsitellään tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa ehdotettua säännöstä on kannatettu, mutta sitä on myös arvosteltu. Muun muassa ehdotetun säännöksen suhdetta raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskeviin säännösehdotuksiin on pidetty epäselvänä. Säännösehdotuksen on myös arvioitu merkitsevän raiskausta ja seksuaalista kajoamista lievempää rangaistusta sellaisesta seksuaalirikoksesta, joka kohdistuu haavoittuvassa asemassa olevaan. Edellä mainitun vuoksi on tuotu esiin, että säännösehdotuksessa tarkoitettut teot tulisi arvioida kokonaan tai osittain raiskauksena ja seksuaalisena kajoamisena.

Saamaansa selvitystä kokonaisuutena harkittuaan valiokunta on päätenyt tukemaan ehdotetun säännöksen sisällyttämistä rikoslain 20 lukuun seuraavin perustein.

Ensinnäkin seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännösehdotuksen soveltamisala eroaa raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevista säännösehdotuksista. Jälkimmäisissä rangaistavuus perustetaan vapaaehtoisuuden puuttumiseen, kun taas seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännösehdotus soveltuu vain tapauksissa, joissa henkilö on säännöksessä tarkoitetuissa erityistilanteissa osallistunut vapaaehtoisesti sukupuoliyhteyteen tai muuhun säännöksessä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon. Kyse on siten erityistilanteissa tehdyistä teoista, joissa heikomman osapuolen valinnanmahdollisuus ei ole niin rajoittunut kuin raiskausta tai seksuaalista kajoamista koskevissa säännöksissä. Vapaaehtoisuuden puuttumisen sijasta rangaistavuuden perusteena on teon kohteen heikomman harkintakyvyn tai muun heikomman aseman hyväksikäyttö ja sen muodostama vahinko tai vaara hänen seksuaaliselle itsemääräämisoikeudelleen (ks. HE, s. 56).

Säännösehdotuksen tarkoituksena on suojella tiettyjen heikommassa asemassa olevien henkilöiden seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suoja tilanteissa, joissa raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen edellytys vapaaehtoisesta osallistumisesta ei täyty. Siten se täydentää raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevia säännösehdotuksia ja antaa lisäsuojaa heikossa tai haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille. Koska ehdotettu säännös on raiskausta ja seksuaalista kajoamista täydentävä, se myös kattaa sekä sukupuoliyhteyden käsittäviä että muita seksuaalisia tekoja.

Valiokunta myös korostaa, että ehdotettu seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös on raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskeviin säännöksiin nähden toissijainen. Tämä ilmenee säännökseen kirjatusta toissijaisuuslausekkeesta, jonka mukaan teosta "on tuomittava, jollei teosta muualla luvussa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta." Toissijaisuus merkitsee sitä, että säännöstä seksuaalisesta hyväksikäytöstä voidaan soveltaa vain, jos raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistö ei täyty. Ehdotettu säännös ei siten koske tekoja, joihin teon kohde ei osallistu vapaaehtoisesti, vaikka teot muuten tapahtuisivat säännöksessä mainituissa olosuhteissa.

Kokoavasti valiokunta katsoo, että ehdotettu erillinen, muita seksuaalirikossäännöksiä täydentävä säännös seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tarpeen ottaen huomioon siinä mainittujen, heikommassa asemassa olevien henkilöiden korostuneen suojelun tarve. Valiokunta ei pidä perusteltuna laajentaa raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöä kattamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tarkoittavia tekoja, koska niitä ei tehdä toisen osapuolen vapaaehtoisuuden puuttuessa, kuten raiskausta tai seksuaalista kajoamista. Seksuaalinen hyväksikäyttö poikkeaa myös luonteeltaan ja vakavuudeltaan raiskauksesta ja seksuaalisesta kajoamisesta. Siinä tarkoi-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

tettujen tekojen sisällyttäminen raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöön tekisi raiskausrikoksesta ja seksuaalisesta kajoamisesta ehdotettua epäselvemmän. Tällainen muutos merkitsisi myös poikkeamista rikoslain systematiikkaan kuuluvasta rangaistussäännösten porrastamisesta tekojen vakavuuden ja moitittavuuden mukaan. Muutos edellyttäisi myös raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevien rangaistusasteikkojen lieventämistä ehdotetusta.

Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamista seurataan kiinnittäen erityistä huomiota kyseisen säännöksen ja vapaaehtoisuuden puuttumiselle perustuvien rangaistussäännösten — raiskaus ja seksuaalinen kajoaminen — väliin rajanvetoon ja keskinäisen suhteen selkeyteen. Jos aihetta ilmenee, on ryhdyttävä toimenpiteisiin oikeustilan selkeyden ja yhtenäisyyden varmistamiseksi.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Nykytila ja uudistuksen tarve

Rikoslain 20 luvun 1—4 §:n seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan nykyisin sekä aikuisiin että lapsiin. Niiden lisäksi lapsiin sovelletaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä sekä törkeää lapsenraiskausta koskevia säännöksiä (RL 20 luvun 6, 7 ja 7 b §). Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on pidetty tarpeellisena säätää erikseen lasten suojelemiseksi ja sen huomioon ottamiseksi, etteivät lapset ole vielä kypsiä itse määrittämään seksuaalisuudestaan. Lapsiin kohdistuvilla seksuaalirikossäännöksillä suojataan lapsia hyväksikäytöltä, ja sääntely liittyy myös muun muassa terveyden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaan.

Raiskausrikosten ja lasten hyväksikäyttörikosten suojelukohteet eroavat toisistaan, mikä merkitsee sitä, että niitä sovelletaan nykyisin rinnakkain. Jos tekijä syyllistyy samalla teolla esimerkiksi sekä raiskaukseen että lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, hänet tuomitaan molemmista rikoksista yhteiseen rangaistukseen. Jos sovellettaviksi tulevat samalla sekä törkeää raiskausta että lapsen törkeää seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset, tuomitaan tekijä törkeästä lapsenraiskauksesta.

Suojaikärajalla tarkoitetaan lakisääteistä ikärajaa, jota nuoremman henkilön ei lähtökohtaisesti katsota kykenevän antamaan pätevää suostumustaan seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa. Suojaikäraja vaihtelee maittain, ja Suomessa se on nykyisin 16 vuotta. Siltä osin, kun tekijänä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden oleva henkilö, joka asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, suojaikäraja on 18 vuotta.

Nuorten osalta pyritään toisaalta myös siihen, että säännökset antavat mahdollisuuden arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita (ks. myös LaVM 24/2018 vp). Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva sääntely sisältää siten myös rajoitussäännöksen (RL 20:7 a), joka koskee tilanteita, jotka eivät loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä on muutettu ja rangaistuksia kiristetty useaan otteeseen, viimeksi vuonna 2019. Tästä huolimatta lakivaliokunta on edellä todetuin ta-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

voin katsonut, että sääntelyä on edelleen tarvetta tarkistaa ja rangaistuksia kiristää (ks. LaVM 24/2018 vp.) Valiokunta on aiemmassa mietinnössään kiinnittänyt erityisesti huomiota raiskausta koskeviin säännöksiin ja todennut, että vaikka kyseisiä säännöksiä voidaan jo nykyisin soveltaa lapsiin kohdistuviin tekoihin, raiskausrikoksen nykyinen tunnusmerkistö ei ole tarkoituksenmukainen nuorimpien lasten osalta. Sukupuoliyhteys pienen lapsen kanssa ei automaattisesti täytä raiskausrikoksen tunnusmerkistöä, vaikka pieni lapsi ei voi antaa pätevästi suostumustaan sukupuoliyhteyden eikä voida edellyttää, että pieni lapsi kykenisi puolustamaan itseään nykyisessä tunnusmerkistössä edellytetyllä tavalla. Valiokunta on katsonut, ettei pieni lapsi lähtökohtaisesti ole kypsä arvioimaan sukupuoliyhteyttä aikuisen kanssa. Niin ikään valiokunta on katsonut, että myös rikosnimikkeitä tulee arvioida, sillä valiokunnan mielestä lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten nimikkeet eivät riittävästi kuvasta kyseisten tekojen vakavuutta ja moitittavuutta.

Edellä esitetyn vuoksi eduskunta on lakivaliokunnan mietinnön pohjalta hyväksynyt lausuman (EV 305/2018 vp), jonka mukaan lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistuksia tulee edelleen kiristää, erityisesti vähimmäisrangaistuksia, sekä arvioida sääntelytekniikkaa ja rikosnimikkeitä. Tarkastella tulee erityisesti sukupuoliyhteyden käsittävien tekojen sääntelytekniikkaa ja lapsen iän merkitystä samoin kuin sitä, tulisiko tällaiset teot siirtää raiskausrikosten piiriin.

Ehdotetut muutokset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset eriytetään omaksi lapsia koskevaksi sääntelykokonaisuudekseen. Suojaikärajaksi ehdotetaan nykyiseen tapaan 16 vuotta ja tilanteissa, joissa tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden, 18 vuotta. Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset ehdotetaan määriteltävän siten, ettei rangaistavuuden edellytyksenä ole vapaaehtoisuuden puuttuminen. Siten alle 16-vuotiaaseen lapseen kohdistuvaa sukupuoliyhteyttä pidetään jo sellaisenaan lähtökohtaisesti raiskausrikoksena.

Myös nimikkeisiin ehdotetaan muutoksia. Rikoslain 20 lukuun ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset lapsenraiskauksesta (1. lakiehdotuksen 20 luvun 12 §) ja seksuaalisesta kajoamisesta lapseen (1. lakiehdotuksen 20 luvun 14 §) sekä näitä koskevat törkeät tekomuodot (1. lakiehdotuksen 20 luvun 13 ja 15 §). Kuten aikuisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevissa rangaistussäännöksissä, sääntely on eriytetty lapsenraiskausta ja seksuaalista kajoamista lapseen koskeviin säännöksiin sen mukaan, onko kyseessä lapseen kohdistuva sukupuoliyhteys vai muu seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia säännösehdotuksia on kannatettu varsin laajasti. Tämä on myönteistä, sillä hallituksen esityksen perusteista (ks. s. 90—93) ilmenevin tavoin säännösvalmistelun aiemmassa vaiheessa ehdotetut muutokset saivat osakseen arvostelua. Valmisteluvaiheessa saadun lausuntopalautteen vuoksi säännösehdotuksia lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on siten muutettu. Lapsenraiskausta ja seksuaalista kajoamista lapseen koskevien säännösehdotusten soveltamisaloja on jatkovalmistelussa laajennettu ja sääntelyä yksinkertaistettu, ja tunnusmerkistöt ehdotetaan määriteltäviksi siten, ettei niissä edellytetä lähtökohtaisesti muuta kuin tahallista sukupuoliyhteyden tai lapsen kehitystä vaarantavan seksuaalisen teon kohdistumista 16 vuotta nuorempaan lapseen.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Myös lakivaliokunta suhtautuu lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeviin säännösehdotuksiin myönteisesti katsoen, että niissä on otettu asianmukaisesti huomioon tarve parantaa rikosoikeudellista suojaa lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen turvaamiseksi sekä lapsiin kohdistuvien tekojen erityispiirteet ja moitittavuus. Valiokunta pitää sääntelyn eriyttämistä lasten suojelun tavoitteiden kannalta ja sääntelyn selkeyttämiseksi perusteltuna.

Lakivaliokunta toteaa, että seksuaalirikokset ovat lapsen kehitykselle ja terveydelle hyvin vahingollisia ja vaarallisia ja lapset ovat aikuiseen nähden haavoittuvassa asemassa. Valiokunta pitää siten perusteltuna suojaikärajan säilyttämistä 16 vuodessa sekä sitä, että kaikki tätä nuorempiin lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet arvioidaan lähtökohtaisesti lapsenraiskauksena. Myös lapsenraiskauksen nimike on asianmukainen ilmentäen nykyisiä nimikkeitä paremmin tekojen paheksuttavuutta.

Nykyisin voimassa olevan rajoitussäännöksen säilyttäminen on kuitenkin esityksessä ehdotetuin tavoin tarpeellista muun muassa nuorten seurustelusuhteiden huomioon ottamiseksi (1. lakiehdotuksen 20 luvun 17 §). Valiokunta korostaakin, ettei uudistuksessa muuteta sitä nykyistä periaatetta, että 16 vuoden suojaikää lähellä olevien nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet ja muut seksuaaliset teot ovat rankaisemattomia silloin, kun teot eivät loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta.

Suojaikärajan ylittäneet lapset

Esityksen mukaan kuuttatoista vuotta vanhempiin lapsiin kohdistuviin tekoihin sovelletaan lähtökohtaisesti aikuisia koskevia raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevia säännöksiä. Kuitenkin tämänikäisten lasten erityinen asema ja suojan tarve otetaan huomioon useassa säännösehdotuksessa. Tämä ilmenee muun muassa siitä, että 16—17-vuotiaisiin kohdistuviin tekoihin sovelletaan erityisesti asianomaisten rangaistussäännösten törkeitä tekemuotoja (1. lakiehdotuksen 20 luvun 2 ja 4 §), sillä niissä yksi ankaroitamisperuste on teon kohdistuminen alle 18-vuotiaaseen lapseen. Lisäksi alle 18-vuotiaita lapsia suojellaan erityissäännöksin muun muassa ehdotetulla seksuaalista hyväksikäyttöä koskevalla säännöksellä (1. lakiehdotuksen 20 luvun 5 §:n 1 ja 2 kohta).

Esitys sisältää myös muita lasten rikosoikeudellista suojaa täydentäviä säännöksiä, jotka koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Näitä ovat korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen ja tämän törkeä tekemuoto, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito sekä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan seuraaminen (1. lakiehdotuksen 20 luvun 9 sekä 18—22 §).

Lakivaliokunta pitää edellä kuvattua sääntelyä perusteltuna ja tarpeellisena, koska myös suojaikärajan ylittävät lapset ovat alaikäisiä ja aikuisia lähtökohtaisesti heikommassa asemassa.

Tahallisuus

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten ehdotetaan olevan nykyiseen tapaan rangaistavia pääsääntöisesti vain tahallisina. Lakivaliokunta kannattaa tätä esityksen lähtökohtaa.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa tekijän tahallisuuden tulee kattaa myös kohteen ikä. Siten esimerkiksi ehdotetut säännökset lapsenraiskauksesta tai seksuaalisesta kajoamisesta lapseen eivät tule sovellettaviksi, jos tekijän tahallisuus ei kohteen iän osalta täyty. Tällaisessa tilanteessa tekoon soveltuvat yleiset seksuaalirikoksia koskevat säännökset (1. lakiehdotuksen 20 luvun 1—5 §), jos niiden tunnusmerkistötekijät täyttyvät, sillä kyseisten säännösten sanamuoto ei poissulje niiden soveltumista myös 16 vuotta nuorempiin kohdistuviin tekoihin. Edellä esitetyn valossa valiokunta ei pidä tarpeellisena lapsen ikää koskevasta tuottamusvastuusta säättämistä.

Sukupuoliyhteyden määritelmä

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikossäännökset jaotellaan jo nykyisin pääsääntöisesti sen mukaan, koskevatko ne sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja vai muita seksuaalisia tekoja. Jaottelu perustuu siihen, että sukupuoliyhteyden käsittävät teot ovat lähtökohtaisesti vakavampia. Jaottelulla on merkitystä myös ehdotetussa kokonaisuudistuksessa.

Rikoslain 20 luku sisältää jo nykyisin säännöksen, jossa määritellään sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko (rikoslain 20 luvun 10 §). Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.

Esityksessä ehdotetaan sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamista kattamaan myös toisen sukuelimen tai peräaukon koskettelu sukuelimellä tai suulla (1. lakiehdotuksen 20 luvun 23 §:n 1 mom.). Muutoksen tarkoituksena on saattaa määritelmän piiriin mainitut teot, jotka voidaan luonteensa ja kosketuksen intiimiyden vuoksi vakavuudeltaan rinnastaa muihin sukupuoliyhteyden määritelmään kuuluviin tekoihin. Ehdotettu muutos osaltaan laajentaa sukupuoliyhteyttä koskevien rangaistussäännösten soveltamisalaa.

Lakivaliokunta on aiemmin korostanut rikoslain määritelmäsäännösten erityistä täsmällisyyttä, koska ne antavat sisältöä monille muille rangaistussäännöksille (ks. LaVM 4/2014 vp). Jo nykyinen sukupuoliyhteyden määritelmä on laajempi kuin sukupuoliyhteyden yleiskielinen merkitys, ja esityksessä määritelmä edelleen laajenee. Valiokunta on kuitenkin päätenyt kannattamaan määritelmän laajentamista esityksen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on toisaalta tuotu esiin, että sukupuoliyhteyden määritelmän piiriin pitäisi sisällyttää myös teot, joissa tekijä saa esimerkiksi internetyhteyden välityksellä teon kohteen tunkeutumaan omaan sukuelimeensä. Valiokunta korostaa tällaisten tekojen vakavuutta ja haitallisuutta, mutta toteaa, että tilanteissa, joissa kohde joutuu seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi internetin välityksellä, tekijä ei koske uhria fyysisesti. Tällaisen teon sisällyttäminen sukupuoliyhteyden määritelmään edelleen laajentaisi ehdotettua laajaa määritelmää, mikä vuoksi valiokunta ei pidä sitä perusteltuna. Määritelmän laajentamista tällaisiin tekoihin ei voida pitää myöskään tarpeellisena, sillä vaikka ne eivät täytä sukupuoliyhteyden määritelmää, ne yleensä täyttävät seksuaalisen teon määritelmän (1. lakiehdotuksen 20 luvun 23 §:n 2 mom.) ja siten niihin voidaan soveltaa esimerkiksi seksuaalista kajoamista tai seksuaalista kajoamista lapseen koskevia rangaistussäännöksiä, joiden rangaistusasteikot mahdollistavat asianmukaisen rangaistuksen määräämisen. Valiokunta pitää kuitenkin aiheellisena, että mainitun kaltaisten, inter-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

netin välityksellä tehtävien tekojen kehittymistä ja niitä koskevaa oikeustilaa seurataan tarkoin lainsäädännön riittävän kattavuuden varmistamiseksi.

Asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota myös sukupuoliyhteyden määritelmän sukupuolineutraaliin soveltamiseen ja katsottu, ettei säännös riittävästi ja yhdenvertaisesti ota huomioon tilanteita, joissa miehen tai pojan sukuelintä kosketellaan muutoin kuin sukuelimellä tai suulla. Tämän vuoksi on katsottu, että määritelmän tulisi kattaa myös tilanteet, joissa toisen sukuelintä kosketaan ilman henkilön suostumusta ja kosketus on kestoaltaan tai tekotavaltaan sellainen, että se rinnastuu sukupuoliyhteyteen. Valiokunta kuitenkin toteaa, että "sukupuoliyhteyteen rinnastuva koskettelu" on ilmaisuna epämääräinen, minkä vuoksi sukupuoliyhteyden määritelmää ei ole perusteltua laajentaa tällaiseen tekoon. Edellä tarkoitettujen kosketteluteot ovat kuitenkin vakavia ja vahingollisia. On olennaista, että niitä voidaan arvioida seksuaalisen teon määritelmän nojalla ja siten soveltaa seksuaalista kajoamista ja seksuaalista kajoamista lapseen koskevia rangaistussäännöksiä, jotka mahdollistavat tarvittaessa ankarankin rangaistuksen määräämisen.

Rangaistusasteikot

Esityksessä ehdotetaan seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn ankaroitamista (ks. esim. HE, s. 60—62). Kysymys on osin siitä, että ehdotetut rangaistusasteikot ovat aiempaa ankarampia, ja osin siitä, että tiettyjen säännösten tunnusmerkistöihin ehdotettujen muutosten vuoksi niiden soveltamisalat laajentuvat rikosoikeudellisen arvioinnin ankaroitumista merkitsevällä tavalla. Keskeisimpiä nimenomaan rangaistusten ankaroitamista koskevia ehdotuksia on seksuaalista kajoamista (1. lakiehdotuksen 20 luvun 3 §) koskevan säännöksen rangaistusasteikko, vankeutta 4 kuukautta—4 vuotta, joka on ankarampi kuin seksuaalista kajoamista koskevalla säännöksellä korvattavan seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevan säännöksen rangaistusasteikko, sakkoa tai vankeutta enintään 3 vuotta. Seksuaalisesta kajoamisesta säädetään lisäksi törkeä tekomuoto (1. lakiehdotuksen 20 luvun 4 §). Näiltä osin kysymys on merkittävästä rangaistusasteikon ankaroitamisesta. Myös seksuaalisen hyväksikäytön (1. lakiehdotuksen 20 luvun 5 §) vähimmäisrangaistus nousee sakosta 4 kuukauteen vankeutta.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistukset ankaroituvat tuntuvasti. Nykyisin törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavat sukupuoliyhteydet ovat jatkossa rangaistavia lapsenraiskauksena, jonka vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Muut kuin sukupuoliyhteyden käsittävät seksuaaliset teot ovat törkeissä tapauksissa rangaistavia törkeänä seksuaalisena kajoamisena lapseen, jonka vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Nykyisin mainittujen tekojen vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta. Muutokset merkitsevät, että mainituista teoista voidaan tuomita ehdollista vankeutta vain hyvin poikkeuksellisesti (ks. myös HE, s. 61). Tältä osin kysymys on hyvin merkittävästä rangaistusasteikon ankaroitamisesta, joka kohdistuu asteikon vähimmäisrangaistukseen, millä on rangaistuskäytäntöä enemmän ankaroitavaa vaikutusta kuin enimmäisrangaistuksen korottamisella. Lapsiin kohdistuvien rikosten rangaistusten kiristäminen on linjassa lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 24/2018 vp) pohjalta hyväksytyt eduskunnan lausuman (EV 305/2018 vp) kanssa, jossa eduskunta on edellyttänyt, että rikoslain 20 luvun uudistuksessa tulee edelleen kiristää lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistuksia, erityisesti vähimmäisrangaistuksia.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Lakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että hallituksen esityksessä ehdotetuilla lainmuutoksilla perusmuotoisen raiskauksen (1. lakiehdotuksen RL 20 luvun 1 §) rangaistavuus ankaroituu merkittävästi nykyisestä. Tämä johtuu seuraavista seikoista: (1) raiskauksen tunnusmerkitse ulotetaan koskemaan puhtaasti vapaaehtoisen osallistumisen puuttuessa toteutettuja sukupuoliyhteyksiä, (2) sukupuoliyhteyden määritelmää laajennetaan, (3) raiskauksena nykyisin rangaistavien lajissaan lievimpienkin tekojen (nykyinen rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentti) osalta vähimmäisrangaistus korotetaan neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta ja (4) osa nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä (nykyinen rikoslain 20 luvun 5 §) rangaistavista teoista on jatkossa rangaistava raiskauksena, jolloin vähimmäisrangaistus nousee sakosta yhteen vuoteen vankeutta. Valiokunta korostaa, että tästä seuraa johdonmukaisesti se, että nykyisin raiskauksena rangaistavista teoista, mukaan lukien väkivallalla toteutetuista, on perusteltua määrätä jatkossa lähtökohtaisesti nykyistä ankarampi rangaistus. Rangaistusasteikkoja on tarpeen soveltaa siten, että rangaistuskäytäntö muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden. On myös tärkeää, että säännösten soveltamisen osalta muodostuu valtakunnallisesti yhdenmukainen linja. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että rangaistuskäytännön ankaroitumiseen on varauduttu myös viranomaisten ja tuomioistuinten määrärahoissa.

Selvää kuitenkin on, että rangaistuksen määräämisessä ja mittaamisessa noudatetaan tuomioistuimissa asiaa koskevaa yleistä rikoslain 6 luvun sääntelyä, joka sisältää muun muassa rangaistuksen mittaamisen yleisperiaatetta koskevan suhteellisuusperiaatetta koskevan rikoslain 6 luvun 4 §:n säännöksen samoin kuin esimerkiksi lajinvalintaa ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä koskevan rikoslain 6 luvun 9 §:n säännöksen.

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on noussut esiin myös kysymys perusmuotoisen raiskauksen vähimmäisrangaistuksen korottamisesta kahteen vuoteen vankeutta. Asiassa saamaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että perusmuotoisen raiskauksen vähimmäisrangaistuksen korottaminen esityksessä ehdotetusta poiketen ei ole perusteltua. Tällöin tulisi muun muassa arvioitavaksi sellaisen säännöksen ja asteikon lisääminen lakiin, jossa olisi varauduttu moitittavuudeltaan kaikista vähäisimpiä tekoja varten perusasteikkoa lievemmillä rangaistusasteikolla. Valiokunta ei pidä tällaista sääntelyn rakenteen muuttamista perusteltuna. Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että jos jonkin ehdotetussa rikoslain 20 luvussa olevan rikoksen rangaistusasteikkoa muutettaisiin, vaikuttaisi tämä laajemmin eri rikosten rangaistusten keskinäiseen oikeasuhtaisuuteen.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on rangaistustasojen osalta viitattu myös muiden maiden, kuten esimerkiksi Ruotsin, rangaistusasteikkoihin. Tähän liittyen valiokunta viittaa hallituksen esityksessä (HE, s. 49—50) todettuun ja katsoo, että Suomen kannalta tärkeiden vertailumaiden rangaistustaso seksuaalirikoksissa voi antaa hyödyllisiä vertailukohtia rangaistuksen oikeasuhtaisuutta arvioitaessa. Maiden oikeusjärjestelmät ovat kuitenkin erillisiä kokonaisuuksia, ja niissä rangaistusten oikeasuhtaisuuteen ja todelliseen ankaruuteen vaikuttavat monet tekijät. Keskeinen merkitys on sillä, kuinka ankaria rangaistuksia kyseisessä järjestelmässä on yleensä säädetty, millaisia tekoja tietyt tunnusmerkitse, esimerkiksi raiskaus, sisältävät, millaisia säännöksiä järjestelmässä on rangaistuksen määräämisestä, miten yleiset rikosvastuuta koskevat edellytykset, esimerkiksi tahallisuus ja tuottamus, on määritelty, voidaanko rangaistusasteikosta joissain tapauksissa poiketa, minkälaisia rangaistuksia sen puitteissa käytännössä määrätään ja miten rangaistukset pannaan käytännössä täytäntöön. Näin ollen pelkästään joidenkin vertailumaiden joissa-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

kin tapauksissa Suomea ankarammista rangaistusasteikoista ei voida tehdä pitkälle meneviä johdopäätöksiä siitä, mikä rangaistusasteikon pitäisi olla Suomessa.

Edellä todetun mukaisesti hallituksen esityksellä nykyisiä seksuaalirikosten rangaistusasteikkoja ankaroitetaan laajasti ja paikoin hyvinkin tuntuvasti. Hallituksen esityksessä (ks. s. 47—52, 59—62, 69—72 ja 142) rangaistusasteikkojen korottamisen perusteltavuus, oikeasuhtaisuus ja vaikutukset on arvioitu yksityiskohtaisesti. Hallituksen esitystä ja samaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että ehdotetut rangaistusasteikot muodostavat kuitenkin oikeasuhtaisen ja johdonmukaisen kokonaisuuden sekä seksuaalirikoslainsäädännön sisällä että muihin rangaistus-säännöksiin nähden.

Taloudelliset vaikutukset

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksella on taloudellisia vaikutuksia oikeudenhoidon ketjussa toimiville viranomaisille ja tuomioistuimille, sillä poliisin tutkittaviksi sekä syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäviksi arvioidaan tulevan uusia rikosasioita. Lisäksi rangaistusasteikkojen ankaroituminen ja esityksessä arvioidut rikostapausten määrät lisäävät vankilukua. Viranomaisten työmäärän arvioidaan lisääntyvän uudistuksen voimaantulosta alkaen, mutta tosiasiallisten vaikutusten henkilöstötarpeeseen arvioidaan täsmentyvän vasta useita vuosia uudistuksen voimaantulon jälkeen (ks. HE, s. 69).

Uudistuksen arvioidaan aiheuttavan sisäministeriön hallinnonalalla noin 854 000 euron ja oikeusministeriön hallinnonalalla noin 6,027 milj. euron eli yhteensä noin 6,9 milj. euron pysyvät vuosittaiset lisäkustannukset. Syyttäjien osalta kyse on noin 886 000 euron (10 htv), käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien osalta yhteensä noin 348 000 euron (yhteensä noin 5 htv) sekä oikeusapu-toimistojen osalta 225 000 euron (3 htv) lisäkustannuksista (ks. HE, s. 68 ja 69). Vankeusrangaistusten täytäntöönpanon vuosittaisia kustannuksia esityksen arvioidaan lisäävän noin 4,15 milj. eurolla (ks. HE, s. 72). Viimeksi mainitut lisäkustannukset eivät ole täysimääräisiä vielä lakien voimaantulovuonna, koska rikosprosessin ketjussa vankeusrangaistusten täytäntöönpano ei ole täysimääräistä vielä tuolloin.

Tuomioistuinlaitokselle uudistuksesta johtuvaa työmäärän lisäystä on kuitenkin asiantuntijakuulemisessa pidetty huomattavasti esitettyä suurempana. Esiin on tuotu, että käräjä- ja hovioikeuksien osalta lisäresurssitarve olisi noin 1,8 milj. euroa (noin 20 htv) esityksessä arvioitua lisämäärärahaa suurempi. Lisäksi on katsottu, että tuomareiden koulutukseen tarvittaisiin noin 83 000 euron lisärahoitus.

Aiempiin lausuntoihinsa viitaten lakivaliokunta painottaa, että toimiva ja sujuva rikosprosessi-ketju edellyttää riittävää ja tasapainoista resursointia kaikille ketjun toimijoille (ks. erityisesti LaVL 18/2022 vp ja LaVL 11/2021 vp ja jälkimmäisessä viitatus aiemmat lausunnot). Riittämättömät ja epäsuhtaiset määrärahat aiheuttavat vain pullonkauloja ketjun toimivuuteen. Valiokunta on useasti aiemmin kiinnittänyt huomiota myös tuomareiden koulutuksen ja tuomarinkoulutuslautakunnan resurssien vähäisyyteen (ks. mm. LaVL 11/2021 vp, LaVP 3/2021 vp ja LaVL 22/2018 vp).

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Valiokunta on kantanut vakavaa huolta myös oikeusministeriön hallinnonalan määrärahoista, sillä ne ovat toimijoiden tarpeisiin nähden riittämättömät (ks. mm. LaVL 11/2021 vp ja siinä mainitut aiemmat lausunnot). Tämän seurauksena toimijoiden perusrahoituksessa on ollut pitkään huomattavia, välitöntä korjausta edellyttäviä puutteita (ks. mm. LaVL 18/2022 vp).

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta painottaa, että rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen toimiva täytäntöönpano vaatii riittäviä voimavaroja. Ottaen huomioon asiantuntijakuulemisissa esiin tuodut huolet resurssien riittävyydestä sekä edellä mainitut valiokunnan aiemmat kannanotot, uudistuksen taloudellisia vaikutuksia sekä viranomaisille ja tuomioistuimille kohdennettujen määrärahojen riittävyyttä ja oikeasuhtaisuutta on välttämätöntä seurata tarkoin ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin määrärahatilanteen vahvistamiseksi. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*).

Toimeenpano ja seuranta

Lait ehdotetaan tulevan voimaan aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä, jotta kansalaisille ja viranomaisille jää riittävästi aikaa valmistautua lakien voimaantuloon. Uudistuksesta tulee tiedottaa kattavasti ja uudet seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset tulee ottaa asianmukaisesti huomioon seksuaalivalistuksessa ja -kasvatuksessa. Valiokunta korostaa myös viranomaisten ja tuomioistuinten koulutuksen tärkeyttä riittävän osaamisen varmistamiseksi. Muun muassa poliisin erityisosaaminen uhrien kohtaamisessa ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asioiden hoitamisessa on olennaista. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus tuo merkittäviä muutoksia seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain sääntelyyn. Uudistuksen toimivuutta, soveltamista ja vaikutuksia tulee siksi seurata laajalaisesti ja tiiviisti. Erityistä huomiota tulee kiinnittää muun muassa vapaaehtoisuuden puuttumiselle perustuvien sekä seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rangaistussäännösten soveltamiseen. Tässä seurannassa huomiota tulee kiinnittää myös kyseisten säännösten keskinäisen suhteen selkeyteen. Lisäksi erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten soveltamiseen. Myös vaikutuksia rangaistuskäytäntöön tulee seurata. Uudistuksen toimivuudesta ja vaikutuksista tulee antaa lakivaliokunnalle selvitys viimeistään viiden vuoden kuluttua uudistuksen voimaantulosta. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 3*).

Kansalais- ja lakialoitteet

Kansalaisaloite KAA 2/2019 vp

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan raiskauksen määrittelemistä suostumusperustaiseksi siten, että raiskauksen keskeiseksi määritelmäksi nostetaan suostumuksen puute. Aloitteessa ehdotetaan myös seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen (rikoslain 20 luvun 5 §) poistamista, koska aloitteen mukaan sukupuoliyhteys asemaa tai uhrin riippuvuussuhdetta hyväksikäyttäen tulee aina rangaista raiskauksena. Aloitteessa ehdotetaan myös törkeää piittaamattomuutta koskevan säännöksen lisäämistä raiskausta koskevaan rangaistussäännökseen.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Lakivaliokunta on syksyllä 2019 kuullut kansalaisaloitteesta laaja-alaisesti eri alojen asiantuntijoita. Asiantuntijoiden kuulemisen jälkeen valiokunta päätti keskeyttää asian käsittelyn toistaiseksi, koska oikeusministeriössä oli valmisteilla rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus, jonka tavoitteena muun muassa oli vahvistaa suostumuksen asemaa raiskauksen tunnusmerkistössä. Hallituksen esityksen antamisen jälkeen lakivaliokunta on yhdistänyt kansalaisaloitteen esityksen käsittelyyn.

Valiokunta suhtautuu kansalaisaloitteen tavoitteisiin sinänsä myönteisesti, mutta hallituksen esityksessä ehdotettu rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus kattaa sisällöllisesti myös kansalaisaloitteessa esiin tuodut muutostarpeet. Koska valiokunta puoltaa rikoslain 20 luvun säännösten muuttamista hallituksen esityksessä ehdotetulta pohjalta, se ehdottaa kansalaisaloitteen hylkäämistä.

Lakialoite LA 24/2020 vp

Lakialoitteessa LA 24/2020 vp ehdotetaan rikoslain 17 luvun muuttamista siten, että rikoslain 17 lukuun lisätään uusi 17 a §, jossa säädetään raakaa väkivaltaa sisältävien kuvamateriaalien hallussapito levittämisen ohella rangaistavaksi, muutetaan rikoslain 17 luvun 18 §:ää siten, että myös yhden tiedoston levittäminen olisi nykyisen useamman tiedoston levittämisen ohella rikos, korotetaan rikoslain 17 luvun 19 §:n rangaistusmaksimi kahteen vuoteen ja muutetaan rikoksen nimike lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavan materiaalin hallussapidoksi ja lisätään rikoslain 17 lukuun uusi 19 a §, jossa säädetään rangaistavaksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavan materiaalin hallussapidon törkeä tekemuoto.

Lakivaliokunta toteaa, että lakialoitteessa ehdotetut muutokset tulevat osin toteutetuiksi käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetuilla muutoksilla. Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 luvun 19 §:ksi siirrettävä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen kattaa jatkossa myös yksittäistä kuvaa tai tallennetta koskevat teot (HE, s. 132). Esityksessä myös lakialoitetta vastaavasti ehdotetaan, että rikoslain 20 luvun 21 §:ään siirrettävän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevan säännöksen rangaistusmaksimi korotetaan yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta, minkä lisäksi säännöksen nimike ehdotetaan muutettavaksi.

Hallituksen esitys ei sisällä lakialoitteessa ehdotettua raakaa väkivaltaa sisältävän kuvamateriaalin hallussapidon kriminalisointia eikä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa törkeää tekemuotoa. Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä (s. 78) on kuitenkin esitetty arvio siitä, minkä vuoksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa törkeää tekemuotoa ei ehdoteta säädettäväksi. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon myös sen, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä on korostettu hallussapitokriminalisointien poikkeuksellisuutta (PeVL 23/1997 vp, s. 4/I, PeVL 26/2004 vp, s. 4/II ja PeVL 5/2009 vp, s. 3), lakivaliokunta katsoo, että lakialoitteessa ehdotettua ei ole tässä yhteydessä mahdollista eikä perusteltua toteuttaa.

Edellä selostetun perusteella lakivaliokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Lakialoite LA 96/2020 vp

Lakialoitteessa LA 96/2020 vp ehdotetaan rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamista siten, että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus korotetaan yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Tarkoituksena on varmistaa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavien vankeusrangaistusten ehdottomuus, sillä pääsäännön mukaan alle kahden vuoden vankeusrangaistukset tuomitaan Suomessa ehdollisina ja vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukset ehdottomina.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että vastaavat teot tuomitaan vähintään lapsenraiskauksena (1. lakiehdotuksen 20 luvun 12 §) tai törkeänä seksuaalisena kajoamisena lapseen (1. lakiehdotuksen 20 luvun 15 §). Molempien mainittujen rikosten rangaistusasteikko on vankeutta kahdesta kymmeneen vuotta. Lakivaliokunta katsoo, että hallituksen esityksessä ehdotettu lainsäädäntö toteuttaa näin ollen lakialoitteen tavoitteet. Edellä todetun perusteella valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Lakialoite LA 51/2020 vp

Lakialoitteessa LA 51/2020 vp ehdotetaan rikoslain 17 luvun muuttamista siten, että eläimiin seksuaalisesti sekaantuminen kriminalisoidaan lisäämällä lukuun uusi 14 b §.

Lakivaliokunta toteaa, että lakialoitteen tavoitteet ovat ymmärrettäviä, mutta asiaa koskeva mahdollinen kriminalisointi edellyttäisi tarkempaa arviointia. Lakivaliokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki rikoslain muuttamisesta

20 luku. Seksuaalirikoksista

1 §. Raiskaus. Pykälä sisältää raiskauksen tunnusmerkistön. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan raiskaus tarkoittaa sukupuoliyhteydessä olemista sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Ehdotettu säännös laajentaa raikkaussäännöksen soveltamisalaa nykyisestä tekoihin, joissa toista ei ole varsinaisesti pakotettu sukupuoliyhteyteen esimerkiksi väkivallalla tai uhkauksella. Pykälän 2 momentissa luetellaan kattavasti ne perusteet, joiden nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei ole pidettävä vapaaehtoisena. Nämä koskevat vapaaehtoisuuden ilmaisun puuttumista, pakottamista sekä tilanteita, joissa henkilö ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan.

Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että lamaantuminen tulisi mainita säännöksessä nimenomaisesti. Lisäksi on tuotu esiin, että pykälän 2 momentin 3 kohdasta tulisi poistaa edellytys valta-aseman erityisyydestä. Myös edellytykseen valta-aseman väärinkäytön vakavuudesta on kiinnitetty huomiota.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Lakivaliokunta toteaa, että pelkkä vapaaehtoisen osallistumisen ilmaisematta jättäminen lamaan-
tumis- vuoksi tekee sukupuoliyhteydestä raiskauksen. Muissakin tapauksissa voidaan lamaan-
tumis- tilanteissa soveltaa raiskaussäännöksen tunnusmerkistössä mainittua pelkotilaa, johon on
viitattu hallituksen esityksessä pelon aiheuttamana tilana, joka lamauttaa henkilön tahdonilmai-
sukyvyn. Mahdollisissa epäselvemmissäkin tilanteissa lamaan-
tumis- reaktiota voisi olla mahdol-
lista pitää säännöksessä mainittuna pelkotilaan rinnastettavana syynä.

Valta- asemaa koskevien huomioiden osalta lakivaliokunta toteaa, että valta- asema ei ole itsenäi-
senä käsitteenä täsmällinen ja tarkkarajainen, minkä vuoksi sitä ei voida käyttää rikoksen tunnus-
merkistössä ilman tarkentavia määreitä. Ihmisten kesken on lukemattomia valta- asemaa, ja miltei
kaikissa ihmissuhteissa on periaatteessa mahdollista nähdä jonkinlainen valta- asema, jolla ei
välttämättä sellaisenaan ole merkitystä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta. Sovelta-
mis- ala koskee näin sellaisia tunnistettavissa olevia valta- asemaa, joiden perusteena olevaa seik-
kaa voi väärinkäyttää säännöksen tarkoittamassa tilanteessa. Valta- aseman vakavuutta koskeva
kriteeri vuorostaan täsmentää yhtäältä raiskauksen ja toisaalta seksuaalisen hyväksikäytön suh-
detta. Pelkkä erityisen valta- aseman olemassaolo tai sen vakavaa vähäisempi väärinkäyttö ei tee
sukupuoliyhteydestä raiskausta. Tällainen teko voi kuitenkin olla seksuaalista itsemääräämis-
oikeutta loukkaavana rikosoikeudellisesti moitittava, minkä vuoksi se kuuluu ehdotetun seksuaa-
lista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamisalaan.

Lakivaliokunta ei pidä yllä esitetyn perusteella tarpeellisenä laajentaa raiskauksen tunnusmerkis-
töä.

Raiskauksen rangaistusasteikko ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan siten, että se on yhdestä
kuuteen vuotta vankeutta (1 mom.). Yleisperusteluissa esittämänsä viitaten valiokunta katsoo,
että teon rangaistavuuden alan laajeneminen ja tätä kautta rangaistusten ankaroituminen puolta-
vat esitettyä rangaistusasteikkoa.

2 §. Törkeä raiskaus. Ehdotetun pykälän mukaan törkeän raiskauksen soveltamisala laajenee si-
ten, että myös muun kuin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöön kuuluvan vakavan väkivallan
käyttäminen tai sillä uhkaaminen kuuluu törkeän raiskauksen tunnusmerkistöön. Sen sijaan am-
puma- tai teräaseen käyttöä ei mainita tunnusmerkistökäsitteenä erikseen.

Asiantuntijakuulemisissa on katsottu, että törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä tulisi laajentaa
kattamaan kaikki Istanbulin sopimuksen 46 artiklassa määritellyt raskauttavat olosuhteet, ampu-
ma- tai teräaseen käytön ja sillä uhkaamisen tai teon suunnitelmallisuuden. Lakivaliokunta to-
teaa, että ehdotettu lainsäädäntö kattaa jo mainitut Istanbulin sopimuksen velvoitteet (ks. HE 155/
2014 vp). Hallituksen esityksen perusteluissa mainittujen olosuhteiden huomioonottamista on
myös selkeytetty. Vaikka tunnusmerkistöstä poistetaan erillinen maininta ampuma- tai teräaseen
käytöstä, ei säännöksen sisältö asiallisesti muutu näiltä osin, joten näitä tekoja voidaan edelleen
arvioida vakavan väkivallan käyttämisestä tai sillä uhkaamisesta koskevan kohdan nojalla. Rangais-
tuksen mittaamisessa otetaan huomioon teon suunnitelmallisuus.

Esiin on myös noussut ehdotetun pykälän soveltamisalan laajentaminen poistamalla ehdotetun
pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohdasta ilmaisu "erityisen" liittyen erityisen tunteen henkisen tai
ruumiillisen kärsimyksen aiheuttamiseen (3 kohta) ja rikoksen tekemiseen erityisen raa'alla, jul-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

malla tai nöyryyttävällä tavalla (4 kohta) sekä 1 kohdasta ilmaisu "vakavaa" liittyen väkivallan käyttöön. Ilmaisun "erityisen" osalta lakivaliokunta toteaa, että rikoslaissa rikoksen törkeä tekemuoto on rajattava koskemaan tekoja, jotka ovat lähtökohtaisesti selvästi vakavampia kuin rikoksen perusmuoto. Perusmuotoinenkin raiskaus aiheuttaa yleensä tuntuvaan henkistä tai ruumiillista kärsimystä, ja sitä voidaan myös yleisesti pitää raakana, julmana tai nöyryyttävänä tekona. Erityisyyden edellytysten poistaminen antaisi ymmärtää, ettei lainsäätäjällä pidä perusmuotoista raiskausta tuntuvaan kärsimystä aiheuttavana tai esimerkiksi nöyryyttävänä tekona. Erityisyyden edellytystä käytetään myös vastaavalla tavalla ankaroittamisperusteissa esimerkiksi rikoslain 17, 21 ja 31 luvussa. Siitä luopuminen aiheuttaisi rikoslain sisäistä epä johdonmukaisuutta ja epäselvyyttä.

Ilmaisun "vakavaa" poistaminen vuorostaan tarkoittaisi, että kaikenlainen väkivalta, myös lievänä pahoinpitelynä arvioitava, tekisi teon arvioitavaksi lähtökohtaisesti törkeänä raiskauksena. Lievemmat väkivaltaa käsittävät teot voitaisiin tällöin usein katsoa perusmuotoisiksi raiskauksiksi vain sillä perusteella, etteivät ne täytä rikosten törkeisiin tekemuotoihin sisältyvää edellytystä siitä, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällainen sääntely ei ole rikoslain systematiikan tai laillisuusperiaatteen mukaista, eikä se heijasta yllä mainittua periaatetta, jonka mukaan törkeiden tekemuotojen tulee olla lähtökohtaisesti selvästi vakavampia kuin rikoksen perusmuotojen. Ankaroittamisperusteet tulee määritellä mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti eikä perusteettoman laajasti niin, että niiden soveltaminen keskittyy käytännössä kokonaistörkeyden arviointiin.

Valiokunta toteaa myös, että vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan lisääminen törkeän raiskauksen ankaroittamisperusteisiin keventää nykytilaan nähden merkittävästi edellytyksiä tuomita väkivaltaa käsittävät raiskaukset törkeinä, eikä pidä törkeän raiskauksen soveltamisalan laajentamista hallituksen esityksessä ehdotettua laajemmin tarpeellisenä.

5 §. Seksuaalinen hyväksikäyttö. Voimassa olevan pykälän tunnusmerkistöä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, ettei tunnusmerkistö enää edellytä taivuttamista, vaan se täyttyy tekijän muunkinlaisella aktiivisella toiminnalla, jolla hän saa asemaansa hyväksikäyttäen heikommän osapuolen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Aseman hyväksikäyttämällä tarkoitetaan sitä, että henkilö väärinkäyttää asemansa tuomaa mahdollisuutta vaikuttaa heikommassa asemassa olevan päätökseen. Lisäksi sääntely laajenee koskemaan tekoja, jotka kohdistuvat alle 18-vuotiaisiin työsuhhteissa ja vapaa-ajan harrastuksissa. Myös voimassa olevan sääntelyn vaatimukset törkeästä riippuvuussuhteen tai toisen kypsymättömyyden hyväksikäytöstä ehdotetaan poistettaviksi. Valiokunta pitää muutoksia asianmukaisina.

Yleisperusteluissa esitettyyn viitaten valiokunta toteaa, että jos ehdotetussa pykälässä mainituissa tilanteissa henkilö ei osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti, sovellettaviksi tulee 1—4 §:ssä säädetty. Ehdotettu säännös soveltuu siten vain tiettyihin erityistilanteisiin, joissa vapaaehtoisuuden puuttumista koskeva edellytys ei täyty.

Esityksen perusteluista ilmenee, että pykälän 1 momentin 3 kohta koskee sellaisten henkilöiden seksuaalista hyväksikäyttämistä, jotka ovat hoidettavina sairaalassa tai muussa laitoksessa ja joiden kyky muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt (s. 114). Heikentymisen tulee olla sen

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

asteista, ettei henkilö voi riittävästi harkita osallistumispäätöksensä merkitystä. Säännöksen katamisissa tilanteissa henkilö saattaa sinänsä suhtautua myönteisesti seksuaaliseen tekoon osallistumiseen. Jos henkilö taas on niin heikossa tilassa tai asemassa, ettei hän voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan, arvioidaan teko seksuaalisen hyväksikäytön sijaan raiskauksena tai seksuaalisena kaajoamisena. Lakivaliokunta toteaa, että tarkasteltaessa henkilön kykyä ja mahdollisuutta muodostaa ja ilmaista tahtoaan on huomioon otettava tämän terveydentila ja esimerkiksi mahdollisen vammaisuuden tai sairauden laatu ja aste.

Tarkoitus ei ole säätää rangaistavaksi sairaiden tai vammaisten sellaisia seksuaalisuhteita, joissa ei loukata kummankaan osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tällaisilla henkilöillä on sama oikeus seksuaalisuhteisiin kuin muillakin ihmisillä, eikä näillä säännöksillä rajoiteta tuota oikeutta myöskään silloin, kun he ovat laitoshoidossa.

Myös muissa säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa voi esiintyä sellaisia seksuaalisuhteita, jotka eivät perustu aseman hyväksikäyttämiseen. Jos tällaisessa tilanteessa seksuaalinen teko pohjautuu osapuolten tasavertaisista lähtökohdista tehtyihin ratkaisuihin, tunnusmerkistö ei täyty.

6 §. Seksuaalinen ahdistelu. Pykälä sisältää säännökset seksuaalisesta ahdistelusta. Voimassa oleva säännös kattaa koskettelemalla tehdyt teot. Nykyiseen nähden säännöstä muutetaan esityksen mukaan siten, että se kattaa kosketteluun lisäksi kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla sanallisesti, viestin tai kuvan lähettämällä tai esittämällä, kuvan ottamisella tai itseään paljastamalla taikka muulla vastaavalla tavalla toiselle tehdyn seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Seksuaalinen ahdistelu säädettiin rangaistavaksi vuonna 2014 (509/2014). Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettiin säännöstä, jonka mukaan rangaistavaa olisi ollut koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla tehty seksuaalinen teko (HE 216/2013 vp). Tuolloin perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota säännöksen avoimeen tekotapaan ("tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla") pitäen sitä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena ja katsoi, että sääntelyä oli syytä täsmentää (PeVL 6/2014 vp, s. 4).

Lakivaliokunta puolestaan katsoi tuolloin, että ehdotetun säännöksen perusteella rangaistavan käyttäytymisen rajat jäivät liian epäselviksi avoimen tekotapatunnusmerkin vuoksi ja siksi, että ehdotetun säännöksen sisältämät tunnusmerkit muodostivat yhdessä epäselvän kokonaisuuden. Valiokunta katsoi säännöstä koskevan esityölausuman (HE 216/2013 vp, s. 61/II) myös korostavan rangaistavan käyttäytymisen alan epämääräisyyttä. Lakivaliokunta päätyi ehdottamaan, että säännös "tässä vaiheessa" on syytä rajata vain kosketteluun sisältäviin tilanteisiin ja laajentaa rangaistavuutta vasta, kun on nähtävissä, millaiselle vakavuusasteelle rangaistavuuden kynnyksen käytännössä asettuu (LaVM 4/2014 vp, s. 7/II).

Perustuslakivaliokunta on nyt käsiteltävästä esityksestä antamassaan lausunnossa kiinnittänyt huomiota säännökseen sisällytettyyn avoimeen tekotapaan "muulla vastaavalla tavalla" katsoen, että nyt säädettäväksi ehdotettavan säännöksen soveltamisala voi avoimen sääntelytavan johdosta käytännössä määrittyä perustuslakivaliokunnan aiemmin arvioimaa sääntelyä vastaavasti huo-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

mattavan tapauskohtaisesti, mikä on laillisuusperiaatteen kannalta jossakin määrin ongelmallista (PeVL 20/2022 vp, s. 4—5). Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on tältä osin täsmennettävä. Lausunnossaan perustuslakivaliokunta kuitenkin katsoo, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Esitystä valmisteltaessa ei ole ollut käytössä laajaa tutkimusta seksuaalista ahdistelua koskevasta oikeuskäytännöstä. Oikeuskäytäntöä koskevat muut selvitykset kuitenkin viittaavat siihen, että nykyistä säännöstä vaikuttaa sovelletun tuomioistuimissa melko yhtenäisesti ja siten, ettei tunnusmerkistön ole katsottu täyttyvän, kun seksuaalisia piirteitä käsittävä teko on ollut vähäisempi tai kun teon seksuaalisesta luonteesta on ollut paljon tulkinnanvaraa.

Hallituksen esitystä ja samaansa selvitystä kokonaisuutena arvioiden lakivaliokunta pitää seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamista esityksessä tarkoitettuun tavoin perusteltuna. Myös esimerkiksi sanallisesti tai kuvan ottamisella tapahtuva seksuaalinen ahdistelu on perusteltua sisällyttää nimenomaisesti säännöksen soveltamisalaan, sillä ilman näitä soveltamisalasta jäisi pois merkittävä joukko tekoja, jotka ovat tyypillisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia.

Soveltamisalan laajentamiseen liittyen lakivaliokunta katsoo, että erityistä painoarvoa on syytä antaa myös sille, että tarve suojella ihmisiä myös ei-toivotulta seksuaaliselta sisällöltä ja muilta ei-fyysisiltä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksilta on viime vuosina lisääntynyt entisestään muun muassa viestintäteknologian kehityksen myötä, joka on helpottanut kuvien ja viestien levittämistä ja lähettämistä toisille henkilökohtaisesti. Seksuaalisen häirinnän laajuuden esiintulon viimeaikaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa voidaan nähdä kertovan osaltaan siitä, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista siedetään yhä vähemmän. Esityksen perusteluista ilmi käyvin tavoin seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamista on valmisteluvaiheen lausuntopalautteessa kannatettu laajasti (HE, s. 91).

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämän selkeysvaatimuksen näkökulmasta on merkityksellistä, että esityksessä ehdotetussa 6 §:ssä seksuaalisen ahdistelun laajentaminen muihin kuin koskettelun käsittäviin tekoihin on toteutettu luettelemalla säännöksessä muita tekotyyppejä, vaikkakin säännös sisältää myös avoimen tekotapatunnusmerkin. Useiden tekotapojen luetteleminen säännöksessä selkeyttää esityksen perusteluissa todetuin tavoin sitä, minkätyyppisiä ja kuinka vakavia tekoja soveltamisalaan voi niiden lisäksi kuulua (HE, s. 42). Täsmällisyyden osalta on merkityksellistä myös se, että koskettelun lisäksi säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluvat teot on rajattu kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettaviin tekoihin. Edelleen soveltamista rajaa edellytys seksuaalisen teon määritelmän täyttymisestä (20 luvun 23 §:n 2 momentti) sekä se, että teon tulee olla omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää hyväksyttävänä myös sitä, että tunnusmerkistö sisältää avoimen tekotapatunnusmerkistön "taikka muulla vastaavalla tavalla". Tunnusmerkistössä ei voida luetella yksityiskohtaisesti kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla toista voidaan seksuaalisesti ahdistella. Näin ollen tekotapojen luetteleminen tyhjentävästi jättäisi säännöksen soveltamisalaltaan kapeammaksi kuin hallituksen esityksessä ehdotettu säännös ja seksuaalisena

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

ahdisteluna pidettäviä tekoja, jotka rinnastuvat moitittavuudeltaan säännöksessä mainittuihin, jäisi rankaisemattomaksi.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, etteivät osittain avoimet tai tapauskohtaista harkintaa edellyttävät rikostunnusmerkistöt ole rikoslaisissa poikkeuksellisia tai täysin vältettävissä. Sek-suaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuville loukkauksille on tyypillistä se, että ne voidaan tehdä hyvin monenlaisella tavalla.

Valiokunta ei myöskään katso, että tekotapaluettelon muuttaminen hallituksen esityksessä ehdotetusta poiketen tyhjentäväksi täsmentäisi säännöstä olennaisesti. Haastavammat rajanvetotilanteet tulevat koskemaan pikemminkin sitä, onko jokin teko seksuaalisesti olennainen ja omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tämä johtuu erityisesti siitä, että ahdistelun tunnusmerkistö koskee vähäisimpiä rikosoikeudellisesti moitittavia seksuaalisia tekoja. Tämä haasteellisuus voi koskea yhtä lailla jotain ehdotetussa tunnusmerkistössä nimenomaisesti mainittua uutta tekotapaa, muuta siihen rinnastettavaa tekotapaa ja jo voimassa olevaa koskettelua koskevaa tekotapaa (ks. KKO 2019:104 ja KKO 2020:38). Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, etteivät tällaiseen rajanvetoon liittyvät haasteet ole kuitenkaan kohtuuttomia tai rikoslainsäädännön soveltamisessa mitenkään poikkeuksellisia. Tätä osoittaa jo se, että koskettelutekujen seksuaalisuudesta ja abstraktista vaarasta seksuaaliselle itsemääräämisoikeudelle on jo muodostunut oikeuskäytännössä linjauksia (KKO 2019:104 ja KKO 2020:38). Nämä linjaukset ohjaavat myös ehdotetun säännöksen soveltamista. Lisäksi on syytä olettaa, että myös ehdotetusta ahdistelusäännöksestä muodostuu pian sen voimaantulon jälkeen sen soveltamista tarkentavia linjauksia oikeuskäytännössä.

16 §. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pykälä sisältää säännökset lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vaikka säännös mukailee nimikkeeltään edellä käsiteltyä seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännösehdotusta (1. lakiehdotuksen 20 luvun 5 §), kyse on erilaisista säännöksistä. Tämä johtuu siitä, ettei lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa tunnusmerkistön täyttyminen edellytä vapaaehtoisuuden puuttumista, kun taas ehdotettu 5 § seksuaalisesta hyväksikäytöstä koskee nimenomaan tilanteita, joissa raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevien säännösten vapaaehtoisuuden puutetta koskeva vaatimus ei täyty. Ehdotettu uusi säännös lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä sen sijaan koskee lapsenraiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen lapseen (1. lakiehdotuksen 20 luvun 12 ja 14 §) tunnusmerkistön täyttäviä tekoja sellaisissa olosuhteissa, joissa ne on perusteltua tuomita matalammalla rangaistusasteikolla ja vähemmän ankarralla rikosnimikkeellä.

Lakivaliokunta toteaa selvyyden vuoksi, että säännöksen kirjoitustapa vastaa asiallisesti rikoslain tunnusmerkistöjen porrastamisessa vakiintunutta käytäntöä eikä se tarkoita, että lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavia tekoja voitaisiin pitää millään tavoin vakavuudeltaan vähäisinä.

19 §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen. Pykälä sisältää asiallisesti voimassa olevan rikoslain 17 luvun 18 §:n säännökset lapsia koskevien tekemuotojen osalta eräin tarkennuksin. Valiokunta toteaa, että myös nuoret saattavat ottaa itsestään ja jakaa seksuaalisia kuvia. Valiokunta korostaa, että tarkoitus ei ole edelleenkaan säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa nuoret jakavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia (ks. LaVM 4/2004 vp, s. 4—5

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

ja HE, s. 132). Vastaava huomio koskee myös 21 §:n lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (ks. myös HE, s. 133).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 13/2022 vp sisältyvät 1.—16. lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää kansalaisaloitteeseen KAA 2/2019 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hylkää lakialoitteisiin LA 24/2020 vp, LA 51/2020 vp, LA 96/2020 vp sisältyvät lakiehdotukset.

Eduskunta hyväksyy kolme lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan lausumaehdotukset

- 1. Eduskunta edellyttää oikeusministeriön hallinnonalan riittämättömät määrärahat huomioon ottaen, että hallitus seuraa tarkoin viranomaisille ja tuomioistuimille rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen toimeenpanoon kohdennettujen lisämäärärahojen riittävyttä ja keskinäistä oikeasuhtaisuutta sekä tarvittaessa ryhtyy toimenpiteisiin määrärahatilanteen vahvistamiseksi.*
- 2. Eduskunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että kansalaisia tiedotetaan tehokkaasti ja kattavasti rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksesta ja että uudet seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset otetaan asianmukaisesti huomioon seksuaalivalistuksessa ja -kasvatuksessa. Myös viranomaisten ja tuomioistuinten koulutuksesta tulee huolehtia riittävän osaamisen varmistamiseksi.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen toimivuutta, soveltamista ja vaikutuksia laaja-alaisesti ja tiiviisti. Erityistä huomiota tulee kiinnittää muun muassa vapaaehtoisuuden puuttumiselle perustuvien raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevien rangaistussäännösten soveltamiseen. Myös seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen soveltamista tulee seurata kiinnittäen erityistä huomiota kyseisen säännöksen ja edellä mainittujen vapaaehtoisuuden puuttumiselle perustuvien rangaistussäännösten väliseen rajanvetoon ja keskinäisen suhteen selkeyteen. Myös lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten soveltamiseen sekä rangaistuskäytäntöä koskeviin vaikutuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Uudistuksen toimivuudesta ja vaikutuksista tulee antaa lakivaliokunnalle selvitys viimeistään viiden vuoden kuluttua uudistuksen voimaantulosta.*

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp

Helsingissä 17.6.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Matias Mäkynen sd
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Mari Rantanen ps
jäsen Suldaan Said Ahmed vas
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Mirka Soinikoski vihr
varajäsen Kim Berg sd
varajäsen Vilhelm Junnila ps
varajäsen Tuomas Kettunen kesk

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Marja Tuokila
valiokuntaneuvos Mikko Monto
valiokuntaneuvos Katariina Paakkanen

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Hallituksen esityksessä eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi (HE 13/2022 vp) ehdotetaan muutettavaksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi useita muita liitännäislakeja.

Uudistuksen tavoitteena on vahvistaa jokaisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Seksuaalirikokset ovat eräitä vakavimmista rikostyypeistä. Ne loukkaavat intiimeintä osaa ihmisen koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta tavalla, joka voi jättää uhuriin koko elämän mittaisen jäljen. Erityisesti naisten ja lasten suojelemiseksi sekä Suomea sitovien kansainvälisoikeudellisten ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämiseksi on tärkeää, että seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ovat riittävän ankaria. Vaikka seksuaalirikosten rangaistuksia viime vaalikaudella joiltain osin kovennettiin, ovat seksuaalirikoksista annettavat tuomiot Suomessa edelleen kansainvälisesti vertaillen lieviä.

Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistuksen tärkein tavoite tulisi olla se, että seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset kovenevat. Tässä suhteessa esitys ottaa kokonaisuutena arvioiden askeleita oikeaan suuntaan valmisteluvaiheessa syksyllä 2020 julkaistuun esitysluonnokseen tehtyjen korjausten jälkeen. Esityksessä on kuitenkin edelleen useita kriminalisointeihin, tunnusmerkistöihin ja rangaistusasteikkoihin liittyviä puutteita, jotka on korjattava, jotta seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset ovat riittävän ankaria.

Raiskauksen vähimmäisrangaistusta on korotettava

Raiskauksesta annettavat tuomiot ovat Suomessa useimmiten ehdollisia ja lievempiä kuin muissa Pohjoismaissa. Hallituksen esityksen mukaan raiskauksen vähimmäisrangaistusta ei koroteta nykyisestä yhdestä vuodesta vankeutta. Huomioiden raiskausrikoksen vakavuus ja tuomittavuus ja se, että valtaosa raiskausrikoksista tuomitaan käyttäen rangaistusasteikon alapäätä, sekä se, että ilman poikkeuksellisia perusteita alle kahden vuoden vankeusrangaistukset tuomitaan Suomessa ehdollisina, katsomme, ettei ehdotettu vähimmäisrangaistus ole riittävä.

Ehdotamme 1. lakiehdotuksen 20 luvun 1 §:n 1 momentin muuttamista siten, että raiskauksen vähimmäisrangaistus korotetaan yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Muutos varmistaisi raiskausrikoksesta tuomittavien vankeusrangaistusten pääsääntöisen ehdottomuuden.

Seksuaalisen hyväksikäytön teot on sisällytettävä sukupuoliyhteyden osalta raiskauksen ja muiden seksuaalisten tekojen osalta seksuaalisen kajoamisen soveltamisalaan

Hallituksen esityksen ehdotus seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaksi rikoslain 20 luvun 5 pykäläksi on monella tapaa ongelmallinen. On olennaista ymmärtää, että pykälässä tarkoitettua valta-aseman väärinkäytön tilanteet luovat sellaiset pakottavat olosuhteet, joissa aitoa suostumusta ei voi antaa.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause

Kahden eri rikosnimikkeen — raiskauksen ja seksuaalisen hyväksikäytön — mahdollistaminen sukupuoliyhteydestä luo ongelmallisen hierarkian eri tekoapojen välille ja hämärtää vapaaehtoisen osallistumisen käsitettä. Erityisen ongelmalliseksi ehdotetun pykälän tekee sen kohdistuminen haavoittuvassa asemassa oleviin, mikä valta-aseman väärinkäytön ja rikoksen kohdistamisen lapseen lisäksi on Istanbulin sopimuksen mukaan raskauttava seikka ja peruste koventaa rangaistusta, ei lieventää sitä.

Ehdotamme 1. lakiehdotuksen 20 luvun 5 §:n poistamista ja sen sisältämän sääntelyn lisäämistä 1 ja 3 §:ään siten, että seksuaalisen hyväksikäytön mukaiset teot sisällytetään sukupuoliyhteyden osalta raiskauksen ja muiden seksuaalisten tekojen osalta seksuaalisen kajoamisen soveltamisalaan.

Törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistusta on korotettava

Hallituksen esityksen mukaan myöskään törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistusta ei koroteta nykyisestä eli se pysyisi kahdessa vuodessa vankeutta. Katsomme, että myös törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistusta on korotettava. Huomioiden törkeän raiskauksen tunnusmerkistön täyttymisen korkea kynnyks ja katsomamme raiskaukselle sopiva kahden vuoden vähimmäisrangaistus on sopiva vähimmäisrangaistus törkeästä rikoksesta kolme vuotta vankeutta.

Ehdotamme 1. lakiehdotuksen 20 luvun 2 §:n 1 momentin muuttamista siten, että törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistus korotetaan kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen vankeutta.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia on kovennettava kautta linjan

Lapsia on suojeltava seksuaali- ja väkivaltarikoksilta kaikin käytettävissä olevin keinoin. Arvioimme on, että hallituksen esityksessä vähimmäisrangaistukset erilaisista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista jäävät suhteessa tekojen vakavuuteen kautta linjan liian lieviksi ja siksi niitä on kovennettava useiden rikoslain 20 luvun rikosten osalta.

Ehdotamme 1. lakiehdotuksen 20 luvun 4 §:n 1 momentin muuttamista siten, että törkeän seksuaalisen kajoamisen vähimmäisrangaistus korotetaan vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Törkeän seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistö täyttyy muun muassa silloin, jos seksuaalisessa kajoamisessa kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi ja seksuaalinen kajoaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Lisäksi ehdotamme sanotun luvun 12 §:n 1 momentin muuttamista siten, että lapsenraiskauksen vähimmäisrangaistus korotetaan kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen vankeutta.

Ehdotamme 14 §:n 1 momentin muuttamista siten, että seksuaalisen kajoamisen lapseen vähimmäisrangaistus korotetaan neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta.

Ehdotamme 15 §:n 1 momentin muuttamista siten, että törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen vähimmäisrangaistus korotetaan kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen vankeutta.

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause

Ehdotamme 16 §:n 1 momentin muuttamista siten, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotetaan neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta.

Törkeiden rikosten soveltamiskynnyksen alentaminen tunnusmerkistöjä tarkistamalla

Edellä selostettujen rangaistusasteikkojen tarkistamisen lisäksi ehdotamme, että törkeää raiskausta ja törkeää lapsenraiskausta koskevien säännösten kvalifiointiperusteiden soveltamisedellytyksiä lievennetään valiokunnan asiantuntijakuulemisissa ehdotetulla tavalla siten, että poistettaisiin kyseisten pykälien 1 momenttien kohdasta 1 vakavuuden ja kohdista 3—4 erityisyyden edellytykset. Tällöin yhä useampi raiskausrikos tuomittaisiin jatkossa törkeänä raiskauksena tai törkeänä lapsenraiskauksena. Näin siksi, että törkeästä rikoksesta tuomitaan ankarampia rangaistuksia kuin niin sanotusta perusmuotoisesta rikoksesta. Jotta myös muu seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voitaisiin useammin tuomita ankaramman rangaistusasteikon mukaan, olisi vastaavasti lievennettävä myös törkeää seksuaalista kajoamista ja törkeää seksuaalista kajoamista lapseen koskevien säännösten kvalifiointiperusteiden soveltamisedellytyksiä niin, että poistettaisiin kyseisten pykälien 1 momenttien kohdasta 1 vakavuuden ja kohdasta 2 erityisyyden edellytys.

Edellä mainittujen muutosten myötä seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset vastaisivat näkemysme mukaan paremmin tällaisten rikosten vahingollisuutta ja moitittavuutta.

Ehdotamme yllä selostetun mukaisia muutoksia rikoslain 20 luvun 2, 4, 13 ja 15 §:ään.

Sukupuoliyhteys eläimen kanssa on kriminalisoitava

Lakivaliokunnassa hallituksen esityksen käsittelyyn on yhdistetty myös lakialoite LA 51/2020 vp, jossa ehdotetaan, että sukupuoliyhteys eläimen kanssa kriminalisoidaan rikoslain 17 luvussa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on katsottu, että asiaa koskeva erilliskriminalisointi olisi syytä sisällyttää lakialoitteessa ehdotetulla tavalla eläinten hyvinvointilain sijasta nimenomaan rikoslakiin.

Eläinsuojelurikokset on kriminalisoitu rikoslain 17 luvussa. Eläimiin sekaantuminen voidaan tehdä rangaistavaksi pikaisesti erillisenä rikoslain muutoksena. Eläimiin sekaantuminen on Suomessa tällä hetkellä rangaistavaa vain, jos teko täyttää eläinsuojelulaissa kuvatun eläinsuojelurikkomuksen tai rikoslaissa kuvatun lievän eläinsuojelurikoksen, eläinsuojelurikoksen tai törkeän eläinsuojelurikoksen tunnusmerkistön. Rikoslain osalta lähtökohtana on, että toiminnan on pitänyt olla julmaa tai se aiheuttaa eläimelle tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa. Eläimiin sekaantumista ei siis ole kriminalisoitu pelkän teon tasolla, vaan ainoastaan mainituilla ehdoilla. Jos teko ei täytä minkään edellä mainitun rikoksen tunnusmerkistöä, ei eläimiin sekaantuminen ole rangaistavaa. Nykyiset kriminalisoinnit eivät ole myöskään linjassa rikoslain muiden säännösten sisällön kanssa, sillä esimerkiksi eläimeen sekaantumista esittävän kuvan levittäminen on rikoslaissa kriminalisoitu, mutta varsinaista tekoa ei ole. Tällainen ristiriita tulisi ehdottomasti poistaa laista kriminalisoimalla eläimiin sekaantuminen myös pelkkänä tekona.

Eläimiin sekaantumisen täyskielto perustuu siihen, että nykyinen lainsäädäntö ei vastaa ihmisten moraali- ja oikeustajua, ei kohtele eläintä yksilönä ja voi olla eläimelle hyvin haitallista. Krimi-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp Vastalause

nalisoinnin tarkoituksena eläinten suojaamisen lisäksi on lainsäätäjän viesti, ettei eläimeen seksuaalisesti sekaantumista voida pitää hyväksyttävänä.

Toteamme tässä yhteydessä, että maa- ja metsätalousministeriössä valmistellaan parhaillaan ehdotusta eläinten hyvinvointilaiksi. Lakiluonnoksen mukaan mainittuun lakiin sisällytettäisiin säännös, jolla sukupuoliyhteys eläimen kanssa kiellettäisiin. Kiellon tahallinen rikkominen olisi rangaistavaa eläinsuojelurikkomuksena. Eläinten hyvinvointi ei voi odottaa eläinsuojelulain kokonaisuudistusta, vaan asia täytyy ratkaista eläinten inhimillisen kohtelun vuoksi mitä pikimmin.

Ehdotamme, että 1. lakiehdotuksen 17 lukuun lisätään lakialoitteen LA 51/2020 vp pohjalta muutettuna 14 b §, jonka mukaan sukupuoliyhteys tai siihen verrattava seksuaalinen kanssakäyminen eläimen kanssa säädettäisiin sakolla tai enintään kahden vuoden mittaisella vankeusrangaistuksella rangaistavaksi teoksi.

Väkivaltakuvauksen hallussapito on kriminalisoitava

Internetissä leviää valtavia määriä lasten hyväksikäyttömateriaalia, mutta sen rinnalla myös erilaista väkivaltamateriaalia, joissa lapsia kidutetaan ja pahoinpidellään. Voimassa olevan lainsäädännön tai hallituksen esityksen mukaan väkivaltakuvauksen hallussapito ei Suomessa ole rikos. Suomessa materiaalia saa ladata ja katsoa, mutta rangaistavaa siitä tulee vasta, jos sitä levittää eteenpäin.

Poliisiin mukaan lasten pahoinpitelykuvauksia tuotetaan koko ajan enemmän ja kotietsinnöillä löytyy videoita raa'asta väkivallasta ja jopa vauvan tappamisesta. Näissä tilanteissa, jos näyttöä levittämisestä ei saada, tällaisen raa'an väkivaltamateriaalin hallussapidosta ei tule nykyisen lainsäädännön mukaan mitään seuraamusta. Tällaisen materiaalin lataaminen ja hallussapito kuitenkin osoittaa tekijässä poikkeuksellista väkivallan ihannoitua, ja materiaalia käytetään seksuaalisiin tarkoituksiin. Tämän johdosta raa'an väkivaltamateriaalin hallussapidon säätäminen rangaistavaksi on perusteltua.

Ehdotamme, että 1. lakiehdotuksen 17 lukuun lisätään lakialoitteen LA 24/2020 vp pohjalta uusi 17 a §, jonka mukaan sellaisten elokuvien tai muiden kuvaohjelmien taikka sellaisia sisältävien tallenteiden tai tiedostojen, joissa esitetään raakaa väkivaltaa, oikeudeton hallussapito säädettäisiin sakolla rangaistavaksi väkivaltakuvauksen hallussapitona.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle on säädettävä törkeä tekomuoto

Teknologian kehittyessä laitteiden tallennuskapasiteetit ja poliisien kotietsinnöillä takavarikoidun materiaalin määrät ovat kasvaneet räjähdysmäisesti. Yhdessäkin tapauksessa kuvia voi olla kymmeniätuhansia ja videoita satoja tunteja. CAM-materiaaleissa (Child Abuse Material) lapset ovat vakavien rikosten uhreina, ja ilmoitusten määrät näistä rikoksista ovat kasvaneet samalla, kun materiaalin tuotanto ja saatavuus ovat lisääntyneet.

Asiantuntijakuulemisissa nousi esille se, että ReDirection-tutkimuksen mukaan lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia kuluttava on merkittävässä riskissä syyllistyä ainakin verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Siksi tällaisen materiaalin hallussapitoon pitää suh-

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp Vastalause

tautua vakavasti eikä sitä tulisi pitää olennaisesti vähemmän vahingollisena ja haitallisena kuin tällaisen materiaalin levittämistä, kuten hallituksen esityksessä todetaan.

Monet pimeissä verkoissa toimivat CAM-ringit myös vaativat sisäänpääsyn vastineeksi kuvia tai videoita, eli ne toimivat vaihdannan välineinä. CAM-materiaalille on olemassa valtava markkina, jonka vuosittainen arvo lasketaan miljardeissa euroissa.

Nykyinen lainsäädäntömme ei ole pysynyt teknologian kehityksen mukana, eikä se ole enää ajantasainen. Kansainvälisessä vertailussa Suomen lainsäädäntö laahaa ankarasti monen muun maan perässä, mikä johtuu jo perustaltaan siitä, että Suomen CAM-materiaaliin liittyvä lainsäädäntö on ajalta ennen sosiaalista mediaa.

Hallussa pidetyn materiaalin määrä voi olla käsittämättömän laaja, mutta tuomitut rangaistukset ovat useimmiten sakkoa, mikä ei heijastele vakavampien tekemuotojen haitallisuutta. Tällä hetkellä ja ehdotetunkin säännöksen mukaisesti rikosoikeudellisesti arvioiden on kyse saman tunnusmerkistön täyttävästä teosta, kun teini-ikäisellä on puhelimessaan yksi toiselta nuorelta saatu meemiluonteinen kuva, joka esittää lasta seksuaalisesti, ja kun tietoisesti lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia etsinyt henkilö pitää hallussaan tuhansien tuntien edestä videotiedostoja, joissa raiskataan vauvoja ja leikki-ikäisiä lapsia.

Tuomittavuudeltaan nämä teot ovat kuitenkin kaukana toisistaan, kauempana kuin esimerkiksi pahoinpitely on törkeästä pahoinpitelystä. Siksi olisi perusteltua, että myös hallussapitoon säädetäisiin törkeä tekemuoto, joka mahdollistaisi tarkemman rangaistusasteikkojen suhteuttamisen rikosten törkeysasteen mukaan. Rikoksissa, joissa tuomioistuinten ja viranomaistenkin käsitys teon paheksuttavuudesta voi vaihdella, olisi myös tarkoituksenmukaista määritellä rikoksen eriasteiset ilmenemismuodot lainsäädännössä, mikä omalta osaltaan ohjaisi oikeuskäytäntöä rangaistusten mittaamisessa.

Ehdotamme, että 1. lakiehdotuksen 20 lukuun lisätään lakialoitteen LA 24/2020 vp pohjalta muutettuna uusi 21 a §, jossa säädettäisiin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeästä tekemuodosta. Rangaistusasteikoksi esitetään yhdestä kuuteen vuotta vankeutta.

Kansalaisaloitteet ja lakialoitteet

Kansalaisaloite KAA 2/2019 vp ja lakialoite LA 96/2020 vp ehdotetaan hylättäviksi valiokunnan mietinnössä esitetyin perustein. Lakialoitteet LA 24/2020 vp ja LA 51/2020 vp ehdotetaan hyväksyttäväksi edellä esitetyin tavoin muutettuina.

Valiokunnan lausumaehdotukset

Lausumaehdotukset ehdotetaan hyväksyttäväksi valiokunnan mietinnön mukaisina.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 1. lakiehdotus muutettuna siten, että

20 luvun 5 § poistetaan,

20 luvun 1—4 ja 12—16 § muutetaan sekä

lisätään 17 lukuun uusi 14 b § lakialoitteen LA 51/2020 vp pohjalta muutettuna, 17 lukuun uusi 17 a § sekä 20 lukuun uusi 21 a § lakialoitteen LA 24/2020 vp pohjalta (***Vastalauseen muutosehdotukset***),

että kansalaisaloitteeseen KAA 2/2019 vp sisältyvä lakiehdotus hylätään ja

että lakialoitteeseen LA 96/2020 vp sisältyvä lakiehdotus hylätään.

Vastalauseen muutosehdotukset

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

14 b § (Uusi)

Sukupuoliyhteys eläimen kanssa

Joka on sukupuoliyhteydessä tai siihen verrattavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä eläimen kanssa, on tuomittava sukupuoliyhteydestä eläimen kanssa sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

(2 mom. kuten LA 51/2020 vp).

17 a § (Uusi)

Väkivaltakuvauksen hallussapito

(Kuten LA 24/2020 vp)

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause

20 luku

Seksuaalirikoksista

1 §

Raiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään **kahdeksi** ja enintään kuudeksi vuodeksi.

(2 mom. kuten LaVM)

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka asemaansa hyväksikäyttäen saa osallistumaan sukupuoliyhteyteen

1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa, laitoksessa, työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä,

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi heikentynyt, tai

4) henkilön, jonka mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt toisen henkilön erityisen valta-aseman väärinkäytön vuoksi. (Uusi 3 mom.)

Yritys on rangaistava. (Uusi 4 mom.)

2 §

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

1) käytetään tai uhataan käyttää **vakavaa** henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekee useampi kuin yksi henkilö,

3) rikoksella aiheutetaan **erityisen** tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

4) rikos tehdään **erityisen** ra'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

5) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään **kolmeksi** ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

(2 mom. kuten LaVM)

3 §

Seksuaalinen kajoaminen

(1 ja 2 mom. kuten LaVM)

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause

Seksuaalisesta kajoamisesta tuomitaan myös se, joka asemaansa hyväksikäyttäen saa ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekkoon kuin sukupuoliyhteyteen

1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa, laitoksessa, työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä,

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi heikentynyt, tai

4) henkilön, jonka mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt toisen henkilön erityisen valta-aseman väärinkäytön vuoksi. (Uusi 3 mom.)

Yritys on rangaistava. (Uusi 4 mom.)

4 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa

1) käytetään tai uhataan käyttää **vakavaa** henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,

2) rikosentekijöiden lukumäärän tai muun syyn vuoksi rikoksella aiheutetaan **erityisen** tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään **erityisen** nöyryyttävällä tavalla tai

3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja seksuaalinen kajoaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta vankeuteen vähintään **kahdeksi** ja enintään kuudeksi vuodeksi.

(2 mom. kuten LaVM)

12 §

Lapsenraiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, on tuomittava lapsenraiskauksesta vankeuteen vähintään **kolmeksi** ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

(2 ja 3 mom. kuten LaVM)

13 §

Törkeä lapsenraiskaus

Jos lapsenraiskauksessa

1) käytetään tai uhataan käyttää **vakavaa** henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekee useampi kuin yksi henkilö,

Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause

- 3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla,
- 5) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 6) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi
ja lapsenraiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lapsenraiskauksesta vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.
(2 mom. kuten LaVM)

14 §

Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle muun kuin 12 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava seksuaalisesta kajoamisesta lapseen vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.
(2 ja 3 mom. kuten LaVM)

15 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa lapseen

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,
- 2) rikoksentekijöiden lukumäärän tai muun syyn vuoksi rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,
- 3) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 4) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi
ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen vankeuteen vähintään kolmeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.
(2 mom. kuten LaVM)

16 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos lapsenraiskaus tai seksuaalinen kajoaminen lapseen, ottaen huomioon lapsen ja tekijän ikä ja kypsyys, osapuolten suhde sekä muut teko-olosuhteet, on kokonaisuutena arvostellen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.
(2 ja 3 mom. kuten LaVM)

**Valiokunnan mietintö LaVM 10/2022 vp
Vastalause**

21 a § (Uusi)

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidossa
1) lapsi on erityisen nuori,
2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi tai
3) hallussa pidettävän materiaalin määrä on erittäin suuri
ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Helsingissä 17.6.2022

Pihla Keto-Huovinen kok
Ruut Sjöblom kok
Marko Kilpi kok
Leena Meri ps
Mari Rantanen ps
Vilhelm Junnila ps
Antero Laukkanen kd